

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvamajanduse instituut

Heli-Liis Lilienberg

ERINEVA STRUKTUURIGA LEIBKONDADE SISSETULEKUD JA TOIMETULEK EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Eve Parts

Tartu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “ “ 2013. a.

Majandusteooria õppetooli juhataja professor Raul Eamets

(õppetooli juhataja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Leibkondade olemus ja sissetulekud	6
1.1. Leibkonna mõiste ja erinevad leibkonnastruktuurid	6
1.2. Leibkondade sissetulekud ja nende võimalikud erinevused erineva struktuuriga leibkondades.....	13
1.3. Leibkonnastruktuuride ja toimetuleku võimalikud seosed	17
2. Eesti leibkonnauuringute analüüs	23
2.1. Andmed ja metoodika	23
2.2. Eesti erinevate leibkonnastruktuuride iseloomustus	26
2.3. Erineva struktuuriga leibkondade sissetulekud Eestis	31
2.4. Leibkondade jaotumine erinevatesse tuludetsiilidesse.....	38
Kokkuvõte	47
Viidatud allikad	49
Lisa 1. Leibkondade jagunemine ja liikmed	53
Summary	54

SISSEJUHATUS

Oma igapäevases elus toimetulekuks vajame sissetulekuid, kuid nende suurus ei ole kõigil ühesugune. Autoril tekkis huvi saada antud teemast täpsem ülevaade, käsitledes toimetulekut leibkondade tasandil. Kuna Eestis on toimetulekuprobleemidega inimeste osakaal väga kõrge (68%), sh ka jõukaimast elanikkonna grupist on pooltel raskusi oma vajaduste katmisega, (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 121) siis on leibkondade netosissetulekute erinevuste temaatika käsitlemine aktuaalne. Inimarengu aruande järgi positsioneerub Eesti OECD 36 riigi seas leibkondade sissetulekute järgi 32. kohale. Käesolevas töös püütakse leida vastust küsimusele, kas erinevatesse tuludetsiilidesse kuuluvate leibkondade netosissetulekud ületavad elatusmiinimumi või vajatakse lisatoetusi. Samuti vaadeldakse leibkondade sissetulekute allikaid erinevates tuludetsiilides, nagu näiteks tulu palgatööst, ettevõtlusest, siiretest või mujalt. Leibkondade struktuurid jaotatakse tuludetsiilidesse, mis selgitab, millise koosseisuga leibkondadel on suurem tõenäosus kuuluda allapoole absoluutse vaesuse piiri või see ületada. Käesolev töö annab ülevaate leibkonna erinevatest struktuuridest, nende sissetulekutest ja toimetulekust.

Töö eesmärk on selgitada välja erineva struktuuriga leibkondade toimetulek lähtuvalt nende sissetulekutest.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded, millest kolme esimest käsitletakse töö teoreetilises osas ning kolme viimast töö empiirilises osas:

- anda ülevaade leibkondade mõistest ja leibkondade erinevatest struktuuridest;
- vaadelda erineva struktuuriga leibkondade sissetulekuallikaid;
- selgitada leibkonnastruktuuride ja toimetuleku vahelisi võimalikke seoseid;
- analüüsida erineva struktuuriga leibkondade sissetulekute erinevusi Eestis;
- iseloomustada erineva struktuuriga leibkondade sissetulekuid vastavates tuludetsiilides aastatel 1996–2007;

- teha järeldusi sissetulekute piisavusest ja toimetulekust erineva struktuuriga leibkondades.

Töö teoreetiliseks aluseks on ülevaade leibkondadest ning nende erinevatest struktuuridest ja toimetuleku mõistest ning selle taustast. Töös peatutakse lähemalt ka erinevate leibkonnastruktuuride ja nende peamiste sissetulekuallikate kirjeldamisel, millele edaspidi tugineb empiiriline osa. Toimetuleku kontekstis antakse töös kaudne ülevaade leibkondade vaesuse käsitlustest ning teatud leibkonnastruktuuride ohtudest sattuda madalamatesse tuludetsiilidesse. Kirjandusallikatena kasutatakse materjale Eesti Statistikaametist, sotsiaalministeeriumi kodulehelt ja Eesti inimarengu aruandest. Lisaks kasutatakse Euroopa Parlamendi ja Eurostati ning EBSCO ja Google Scholar andmebaaside teadusartikleid.

Töö empiirilises osas viiakse läbi statistiline analüüs leibkondade toimetuleku kohta, kasutades Eesti Statistikaameti leibkonnauuringute andmebaasi (LEU) andmeid. Statistilistes andmebaasides ei esitata leibkondade tuludetsiile erinevate leibkonnastruktuuride kohta, mistõttu tuleb vastavad seosed ise leida. Töös uuritakse leibkondade võimalikke sissetulekuallikaid, võrreldakse nende suurust ja piisavust. Samuti analüüsitakse Eesti erinevaid leibkonnastruktuure, nende paiknemist tuludetsiilides ning tehakse järeldusi enim puudust kannatavate leibkonnastruktuuride kohta, tuginedes Eesti Sotsiaaluuringu (ESU) leibkondade 2011. aasta mikroandmetele.

Bakalaureusetöö koosneb kahest peatükist. Esimeses, teoreetilises peatükis annab autor ülevaate leibkondadest, nende struktuuridest ning sissetulekute võimalikest allikatest, samuti toimetulekust, vaesuse käsitlusest ja leibkonna tuludetsiilidest. Esimeses peatükis esitatud materjal aitab paremini mõista teises peatükis esitatud statistilisi andmeid ja nende põhjal tehtavat analüüsi. Teises, empiirilises peatükis hindab autor Eesti erinevaid leibkonnastruktuure ning nende toimetulekut vastavates tuludetsiilides. Esitatud andmetele tuginedes annab autor hinnangu Eesti leibkondade sissetulekute piisavuse kohta erinevates, esmajoones madalamates tuludetsiilides, kus sissetulek jääb alla elatusmiinimumi. Samuti antakse ülevaade eelkõige nendest leibkonnastruktuuridest, millel on suurem tõenäosus kuuluda esimesse tuludetsiili.

1. LEIBKONDADE OLEMUS JA SISSETULEKUD

1.1. Leibkonna mõiste ja erinevad leibkonnastruktuurid

Leibkonnaks nimetatakse ühises põhieluruumis, s.o ühisel aadressil elavate isikute rühma, kes kasutab ühiseid raha- ja/või toiduressursse ja kelle liikmed ka ise tunnistavad, et on ühes leibkonnas. Leibkond võib olla ka üksikisik. (Leibkondade üldandmed 2011) Leibkonnapeaks arvatakse seejuures täisealist leibkonnaliiget, kelle sissetulek on pikema aja jooksul olnud leibkonna suurim. Hästi on vastav mõiste määratletud Lääne ühiskondades, kus “leibkonnapea” on asendatud tiitlitega “leibkonna võtmeisik” või “leibkonnapidaja”. (Murphy 2008: 38)

ÜRO määratleb leibkonnana üksi elavat isikut või kahest ja enamast koos elavast isikust moodustuvat rühma, kes varuvad ühiselt toitu või muud eluks vajalikku. (Household and families 2013) Leibkonna mõistet toetab ka “ühise toidukausi” (*common cooking pot*) kontseptsioon, mis viitab ühiste toiduressursside kasutamisele. (*Ibid.* 2008: 38) Selle mõiste tähtsus on aga langemas seoses ühiskasutatavate vahendite ja tegevuste vähenemisega leibkonna piires. Paljudes Euroopa riikides on leibkonda defineeritud lihtsamalt kui ühes elamuüksuses elavat isikute rühma. Need definitsioonid viitavad kindlale ajahetkele, mil iga isik on jaotatud mingisse kindlasse leibkonna tüüpi.

Leibkondi võib sõltuvalt koosseisust jaotada kümneks tüübiks (vt lisa 1): alla 65-aastane üksik inimene; vanem kui 65-aastane üksik inimene; paar, kellest vähemalt üks on noorem kui 65-aastane; üle 65-aastane paar; lapsega/lastega üksikvanem; ühe lapsega paar; kahe lapsega paar; kolme või enama lapsega paar ja alaealiste ning täiskasvanud lastega paar. (Toomse *et al.* 2005: 7–8) Nendes tüüpidesse mittekuuluvad leibkonnad loetakse muudeks leibkondadeks. Euroopas on leibkonna koosseisu määramisel kesksel kohal alaline elukoht. (Family size... 2010: 1)

Rahvaloenduse andmeid analüüsides oli võimalik välja selgitada, millise koosseisuga on leibkonnad ja perekonnad ehk kes kellega koos elavad. Leibkonna mõiste on laiem kui perekonna mõiste. Kui perekonna moodustab abielupaar, vabaabielupaar või vanem ja laps, siis leibkonda võib kuuluda ka muid isikuid (sh suguluses mitteolevaid). Siit tulenevad leibkonnatüübid: mittepereleibkond, ühepereleibkond, mitmepereleibkond. (Leibkondade arv... 2013) Mittepereleibkonnaks loetakse üldjuhul üksi elavat isikut või isikut, kes jagab eluaset üksnes mittesuguluses olevate isikutega (näiteks toakaaslased või abielus mitteolevad partnerid). (Nonfamily household 2013) Ühe- ja mitmepereleibkonnad moodustuvad vastavalt ühest ja mitmest (suguluses olevate liikmetega) perekonnast. Leibkondi saab veel jagada ka täiskasvanute arvu ja laste olemasolu järgi.

Euroopas määratakse leibkonnatüüpe viidates tuumperekonnale. Tuumperekonnaks peetakse partneritest paari (abielus või vabaabielus) koos või ilma (lapsendatud) lasteta või üksiklapsevanemat koos ühe või mitme (lapsendatud) lapsega. Vanemad ei pruugi koosneda bioloogilistest isast ja emast, vaid hoopis võõrasvanematest (näiteks bioloogiline vanem oma partneriga). (Family size... 2010: 1) Vabaabielus samasoolisi partnereid, kes elavad ühes eluruumis tavaliselt ei loeta tuumperedeks. *OECD Family Database*'i põhjal on leibkonnatüübid kategoriseeritud järgnevatelt:

- ühe inimese leibkondadeks;
- abielus ja vabaabielus täiskasvanute vastassoost paaridega leibkondadeks, kas koos või ilma lasteta;
- üksikvanema peredeks;
- muudeks leibkondadeks, mille hulka kuuluvad leibkonnad kas mitme koos elava liikmega või kaks või rohkem peret, kel on ühine eluruum. Leibkonnad, kuhu kolme koos elava põlvkonnaga seotud inimesed ("laiendatud perekondade" vanavanemad, vanemad ja lapsed) kuuluvad samuti sellesse kategooriasse.

Alljärgnev tabel 1 näitab seitsme erineva struktuuriga leibkonna osatähtsuste varieeruvust Euroopa Liidu liikmesriikides (v.a Malta, mille andmed Eurostat'i andmebaasist puuduvad). (Household structure 2010: 12) Esimene veerg on seotud üksi elavate, alla 65-aastaste täiskasvanute leibkondadega, mis üle Euroopa Liidu moodustavad 17,6% kõikidest leibkondadest. Need leibkonnad ulatuvad 6%-st Portugalis kuni 30%-ni Taanis, olles üldiselt vähem levinud Lõuna-Euroopa riikides

ning Sloveenias, Slovakkias ja Poolas, rohkem levinud aga Ida- ja Loode-Euroopas ning Põhjamaades. Kolmandasse veergu paigutatud alla 65-aastaste täiskasvanud paaridega leibkondade jaotus on sellega sarnane. Kogu EL-is moodustavad need leibkonnad 14%, ulatudes kõigest 8%-st Sloveenias kuni 20%-ni Soomes.

Tabel 1. Erineva struktuuriga leibkonnad Euroopa Liidu liikmesriikides (osatähtsus %-des), 2007

Riik	Alaealised lapsed leibkonnas puuduvad					Lapsed alla 18 olemas	
	täis- kasvanu alla 65 (1)	täis- kasvanu 65+ (2)	paar, mõlemad alla 65 (3)	paar, kellest üks 65+ (4)	muu, mitte alla 18 (5)	üksik- vanem lastega (6)	2+ täis- kasvanut lastega (7)
Rootsi	24,0	15,6	16,6	11,8	5,7	4,2	22,0
Soome	25,6	13,0	19,7	10,1	7,6	3,4	20,8
Taani	30,2	14,0	16,5	9,9	4,4	4,8	20,2
Holland	23,5	11,7	17,0	11,1	10,0	2,8	23,9
Suurbritannia	16,7	13,6	16,6	10,3	12,8	5,4	24,7
Prantsusmaa	20,0	14,2	15,9	11,2	11,0	3,5	24,2
Saksamaa	24,4	14,0	14,7	14,2	11,5	3,1	18,1
Austria	21,7	13,4	12,5	10,2	15,8	3,5	23,0
Belgia	20,6	13,5	15,6	10,4	13,4	3,8	22,7
Luksemburg	18,0	10,9	13,7	10,4	14,9	2,4	29,7
Iirimaa	11,3	10,1	9,5	7,3	20,5	7,1	34,4
Itaalia	14,1	15,0	8,5	11,1	24,2	1,9	25,1
Hispaania	8,6	8,7	12,2	10,0	29,2	1,1	30,2
Portugal	6,4	10,6	9,5	12,1	26,5	2,0	33,0
Kreeka	10,4	9,7	8,8	12,3	29,9	1,0	28,0
Küpros	8,9	7,2	9,6	11,9	25,3	1,9	35,4
Tšehhi	12,4	11,4	14,4	10,0	22,2	2,9	26,7
Ungari	11,5	12,8	12,8	8,6	22,6	3,2	28,6
Eesti	18,3	15,4	11,1	7,8	19,1	4,2	24,2
Läti	12,8	12,4	8,6	6,5	25,7	4,0	30,1
Leedu	12,1	14,9	9,6	7,9	21,9	3,8	29,8
Sloveenia	9,0	11,8	7,8	8,8	30,8	2,0	29,9
Slovakkia	11,4	13,1	8,0	7,9	30,1	1,3	28,2
Poola	11,3	13,4	10,0	6,6	24,6	1,8	32,4
EL 25	17,6	13,2	13,5	11,0	17,0	3,1	24,6

Allikas: Household structure 2010: 13, autori kohandatud.

Üksi elava täiskasvanuga üle 65-aastaste vanusegrupis olevad leibkonnad (veerg 2) on kõige levinumad Põhjamaades ning Loode-Euroopas, (Household structure 2010: 12) kus lahutused on sagedased ning kus vanematel inimestel on ebatavaline elada koos laste või teiste sugulastega. Vähem levinud on see leibkonnatüüp Lõuna-Euroopas, kus

lahutuste arv on madal ning vanematel inimestel on tavaks elada koos täiskasvanud lastega. Üksi elavate täiskasvanute leibkondade osakaalu mõjutab nii noorte kalduvus lahkuda vanematekodust kui ka eakate tendents elada koos lastega või kolida vanadekodusse (või muude asutusse). (Family size... 2010: 2) Ühe liikmega leibkonnad moodustavad vähemalt 35% leibkondadest Taanis, Soomes, Saksamaal, Norras ja Šveitsis. Samas on see osakaal Kreekas, Portugalis ja Sloveenias väiksem kui 20%.

OECD riikide keskmiste näitajate järgi elab umbes üks laps 15-st vanavanemaga leibkonnas – see on elanikkonna vananemise tulemus. (Families are changing 2011: 30) Paljudes riikides elavad üksikvanemad ressursside kokkuhoiu eesmärgil koos oma vanematega. Mitmest põlvkonnast koosnevad leibkonnad on levinumaid Poolas ja Slovakkias, kus sinna kuuluvad rohkem kui 15% lastest, samas on mitmest põlvkonnast koosnevad leibkonnad väga haruldased Põhjamaades.

Ainult paaridega leibkonnad, kus vähemalt üks on 65-aastane või vanem (veerg 4), on kõige sagedasemad Lõuna-Euroopas (madal lahutuste arv) ja kõige vähem levinud Ida-Euroopas (sagedased lahutused ja mitmest põlvkonnast koosnevate leibkondade kõrge esinemissagedus). (Household structure 2010: 14) Tabelis 1 esitatud erinevate leibkonnatüüpide detailsema jaotuse järgi on kõigis riikides selgelt kõige sagedasemaks leibkonna tüübiks täiskasvanute paarid (lastega või lasteta). Eurostati väljaande järgi perede suuruste kohta (Family size... 2010: 2) varieerub nende suhteline osakaal siiski OECD riikide lõikes umbes 50%-st kõigist leibkondadest Taanis, Soomes, Jaapanis ja Slovakkias peaaegu 73%-ni Koreas, kus vastav osakaal on tunduvalt kõrgem kui OECD riikide keskmine (58%).

Viies veerg tabelis 1 viitab kõigile ülejäänud leibkonnatüüpidele, kus alla 18-aastased lapsed pole esindatud. Enamuses riikides kuuluvad sellesse gruppi mõlemad vanemad koos oma täisealise lapsega, kuid Lõuna- ja Ida-Euroopa riikides võivad täiskasvanud leibkonnaliikmed moodustuda vendadest ja õdedest. Need leibkonnad on kõige levinumad Lõuna-Euroopa riikides, samuti Sloveenias, Slovakkias ja ka Poolas. (Household structure 2010: 14) Vähem levinud on need aga Põhjamaade loodeosas ning palju vähem levinud näiteks Taanis, kus need moodustavad leibkonnatüüpidest kõigest 4%.

Muutused leibkondade struktuurides, eriti madalam sündimus ja rahvastiku vananemine, on kaasa toonud lasteta leibkondade osatähtsuse kasvu. (Families are changing 2011: 23) Isegi lastega leibkonnad sisaldavad valdavalt ainult üht või kaht last. Ühe lapsega leibkondade osatähtsus kõikidest leibkondadest on *OECD Family Database*'i järgi umbes sama kui kahe lapsega leibkondade osatähtsusi (umbes 40%). Välja tuleb arvata Austria, Saksamaa, Ungari, Itaalia, Poola, Portugal, Sloveenia ja Hispaania, kus ühe lapsega leibkondade osatähtsus moodustab umbes 50% kõigist lastega leibkondadest.

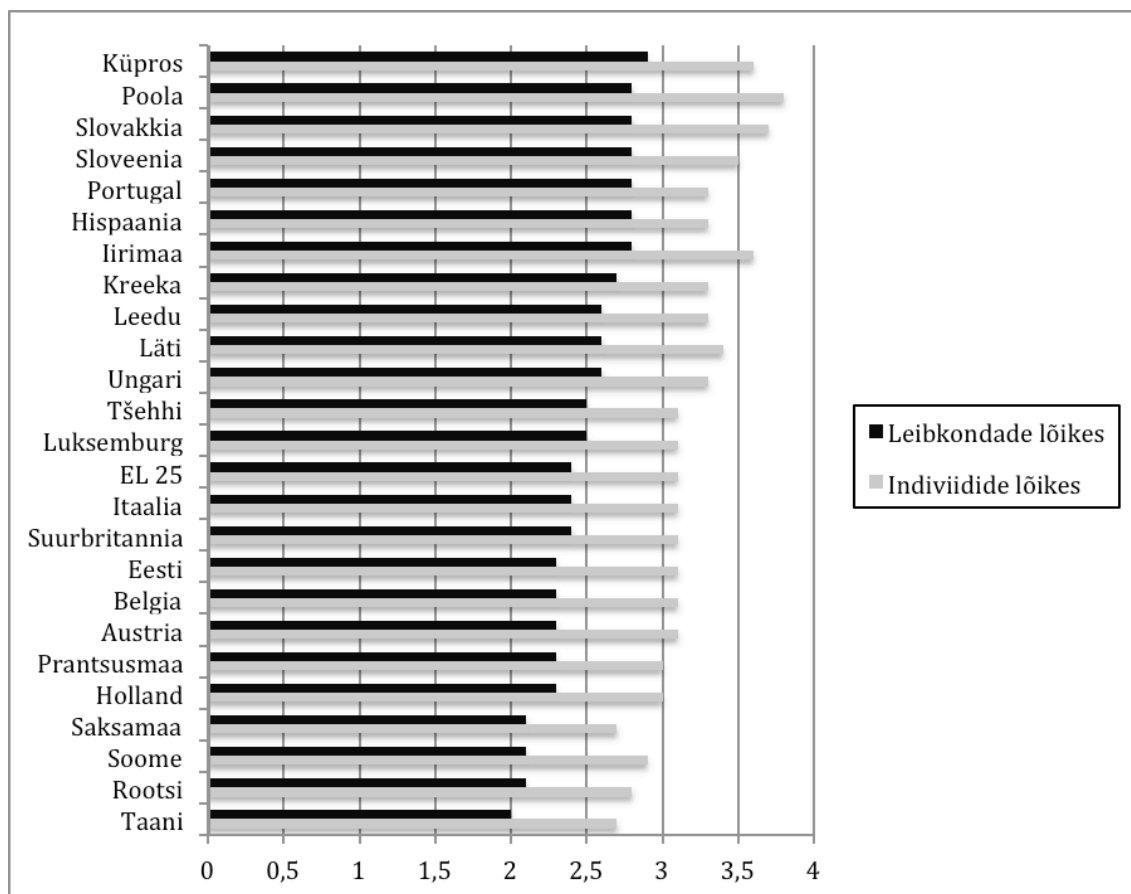
Ülejäänud leibkonnatüübid tabelis 1 on seotud alla 18-aastaste lastega leibkondadega. Üksikvanematega leibkonnad (veerg 6) on kõikjal vähemuses, olles kõige levinumad Iirimaa ja Suurbritannias (vastavalt 7% ja 5% leibkondadest), samuti Rootsis, Soomes ja Baltiriikides. (Household structure 2010: 14) Kõige vähem levinud on üksikvanema leibkonnad Lõuna-Euroopas, aga ka Sloveenias, Slovakkias ja Poolas. Üksikvanemaga leibkonnad moodustavad seega olulise vähemuse leibkondadest, umbes 10% kõigist leibkondadest. (Family size... 2010: 2) Siiski on märkimisväärne riikidevaheline kõrvalekalle üksikvanemaga leibkondade osakaaludes, mis moodustavad umbes 5% Taani ning näiteks 16% Kanada leibkondadest.

Seitsmes veerg tabelis 1 on seotud leibkondadega, kus kaks või rohkem täiskasvanut elavad koos lastega. Need ei ole tingimata kahe vanemaga perekonnad, osa neist on üksikvanemaga, osa täiskasvanud ning alaealiste lastega pered, samuti võib olla tegu laiendatud, lastega peredega. Need leibkonnad moodustavad 25% kõikidest EL-i leibkondadest, samal ajal kui üksikvanemaga peresid on märksa rohkem Põhjamaades. (Household structure 2010: 14) Rohkem kui ühe täiskasvanuga peresid esineb enam lõunapoolsetes riikides ja mõningates Ida-Euroopa riikides, kõige vähem aga Põhjamaades.

Abiellumiste määra kahanemine ja kasvav lahutuste arv on aidanud kaasa üksikvanemaga leibkondade arvu kasvule. (Families are changing 2011: 24) Üldiselt abiellub OECD maades vähem inimesi ja need, kes abielluvadki, tõenäolisemalt lõpuks lahutavad. Korrelatsioon abiellumiste ja lahutuste arvu vahel on suhteliselt tugev, mis viitab sellele, et kõrge lahutuste arv kajastab kõrget abiellumise sagedust paljudes riikides. Lahutuste arv on kõikide OECD riikide leibkondade lõikes väiksem enamate laste olemasolul.

Siiski on lahutuste osakaalu tõusuga lastega leibkondades viimastel aastakümnetel kaasnenud ka üksikvanemaga leibkondade arvu suurenemine. Lahutatud vanematega leibkondade lapsed elavad suurema tõenäosusega ainult ühe vanemaga peredes. (Families are changing 2011: 30) Abiellumiste määra kahanemine on seotud ebatraditsiooniliste perekonnavormide esilekerkimisega. Seoses sellega, et üha rohkem inimesi elab koos juba enne abielu, ollakse abielludes vanemaealised. Samas näitavad andmed, et abielu on endiselt üks eelistatumaid partnerluse vorme suuremale osale paaridest. Partnerlusmuustrid on üldiselt põlvkondade vahel siiski muutuvad.

Järgneval joonisel (vt joonis 1) on toodud leibkonna keskmine suurus: a) kasutades üksikisikut kui analüüsiobjekti, mis tähendab suuremaid keskmisi, sest igat leibkonda on arvestatud selle liikmete arvu jagu kordi; b) keskmine on arvutatud üle leibkondade ning kus keskmised on seoses suuremate leibkondade ühekordse arvestamisega väiksemad. (Household structure 2010: 15) Madalaimad leibkonna keskmised on Skandinaavia riikides, samuti Loode-Euroopas (v.a Iirimaa). Veidi erinev pingerida kahe erineva arvutusmeetodi vahel tekib suurimate leibkonnakeskmiste paigutuses. Leibkondade lõikes asuvad suurimad neist Lõuna-Euroopa riikides, samuti Iirimaa, Sloveenias, Slovakkias ja Poolas. Indiviidide lõikes asuvad suurimad aga Ida-Euroopas, seda seetõttu, et seal asub rohkem suuremaid leibkondi võrreldes Lõuna-Euroopaga.

Joonis 1. Leibkonna keskmine suurus EL-i liikmesriikides, 2007

Allikas: Household structure 2010: 13, autori koostatud.

Riigiti esineb Euroopa Liidus seega leibkonna keskmises suuruses mõningaid erinevusi, ulatudes leibkonni kahest liikmest Taanis ning 2,1-st Soomes, Rootsis ja Saksamaal kuni 2,9-ni Küprosel (vt joonis 1). Leibkonna suuruse määravad liikmed, kes elavad samas eluruumis ja sisaldavad ülalpeetavaid lapsi igas vanuses. (Family size... 2010: 1) Indiviidide lõikes jääb leibkonna keskmine suurus vahemikku 2,7 (Taani ja Saksamaa) kuni 3,8 liiget (Poola). Eesti näitajad jäävad see-eest üpriski keskmisele tasemele (vastavalt leibkondade lõikes 2,3 ja indiviidide lõikes 3,1).

Struktuurides on üldiselt näha lasteta leibkondade kõrgemat osakaalu võrreldes lastega leibkonnatüüpidega. Vähenenud on abielude arv, samal ajal kui lahutuste arv pidevalt suureneb. Elanikkonna vananemine on kaasa toonud paljude lastega leibkondade kooselamise vanavanematega, tihti üksikvanematega peredes ressursside ühendamise eesmärgil. Üksikvanemaga leibkonnad on levinumad Põhjamaades, kus leibkonna suurus (2) jääb keskmisest väiksemaks. Enim leibkonnaliikmeid on Küprosel – 2,9.

1.2. Leibkondade sissetulekud ja nende võimalikud erinevused erineva struktuuriga leibkondades

Leibkonnauuringutes on leibkonnaliikmete keskmiste sissetulekute arvutamisel kesksel kohal netosissetuleku mõiste. Leibkonna netosissetulekuks nimetatakse Eesti Sotsiaaluuringu (ESU) kohaselt palgatöö eest ja individuaalsest teisest tegevusest saadud sissetuleku, omanditulu, sotsiaalsete siirete, teistelt leibkondadelt saadud regulaarsete rahaliste maksete ja enammakstud tulumaksu tagastuse summat, (Peil, Hinno 2010: 15) kust on maha arvatud leibkonna poolt tehtud regulaarsed rahalised maksed teistele leibkondadele, varalt tasutud maksud ja tulumaksu juurdemaksed.

Lihtsamalt on netosissetulek sissetulek, mis jääb inimesele kätte pärast igakuiste maksude ja muude seadusjärgsete mahaarvatiste tegemist. (Statistika sõnastik 2011)

Netosissetulekul on seega palju võimalikke allikaid:

- rahaline ja mitterahaline netosissetulek palgatöö ning põllumajandusliku ja mittepõllumajandusliku individuaalse teise tegevuse eest;
- omanditulu;
- pension;
- abirahad ja mitmesugused sotsiaaltoetused;
- stipendium;
- muu tulu.

Eesti Rahvastiku ministri büroo 2008. aasta uuringus (Tiit 2013) liigendatakse sissetulekuid tavapärasest veidi erinevalt rõhuasetusega lastega leibkondade erinevat liiki sissetulekutele. Kasutatud sissetulekute alaliigid on järgnevad:

- palk (sh puhkuse- ja lähetuse tasu);
- ettevõtlustulu (autoritasu, tasu teenuste, põllumajandussaaduste müügi, vahendamise eest jne);
- omanditulu (kinnisvara müük ja rentimine, tulu intellektuaalsest omandist, väärtpaberite müügist, isiklike asjade, sh auto müük);
- stipendium;
- haigusraha ja raseduspuhkuse raha;

- lapsetoetus, koolitoetus, üksikvanema toetus;
- töötu abiraha ja ümberõppe stipendium;
- pension (vanadus-, invaliidsus-, toitja kaotus);
- vanemahüvitis;
- sotsiaaltoetus (toimetulekutoetus, omavalitsuse, kiriku toetus)
- alimendid, eraisiku toetus;
- laen (õppelaen, muu pangalaen);
- muu tulu (tagastatud tulumaks ja muu maks, pantimine, laen eraisikult, loteriivõit, kingitus, muu tulu).

Mõlemad eelpool toodud sissetulekuallikate liigitused on üsnagi detailsed. Käesolevas töös on netosissetulekud jaotatud Statistikaameti leibkonnauuringute näitel nelja suurema sissetulekuallika vahel, milleks on sissetulek palgatööst, tulu individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest), tulu siiretest (suuremateks gruppideks on tulu pensionitest ja lastetoetustest) ning muu tulu. (Leibkonnaliikme netosissetulek... 2012) See jaotus annab parema ülevaate, millised on netosissetuleku suurimad allikad ning jätab eelpool toodud detailsemad netotulu komponendid tagaplaanile.

Leibkonna kogunetosissetuleku komponentidest on ESU andmetel siiski eraldi võimalik leida toimetulekutoetus ja lastetoetused, alla 15-aastaste sissetulekud, teistelt leibkondadelt saadud rahaline ja mitterahaline toetus, alimendid, mitteriiklikelt organisatsioonidelt saadud rahaline ja mitterahaline toetus, renditulu, kinnisvara või väärtpaberite müügist saadud tulu ja enda tarbeks toodetud põllumajandustoodetest saadud sääst. (Peil, Hinno 2010: 9) Samuti on komponentidena leitav palgatööst saadud rahaline ja mitterahaline sissetulek, ettevõtlusest saadud tulu, väärtpaberitest ja hoiustest saadud omanditulu, saadud sotsiaaltoetused ja kindlustusskeemidest saadud maksed.

Töö empiirilises osas käsitletakse mõistet ekvivalentnetosissetulek, milleks loetakse sissetulekut leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta. Selle arvutamise aluseks on leibkonna netosissetulek, mis jagatakse leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga. (Sotsiaalne tõrjutus ja vaesus 2013) Esimese täiskasvanud leibkonnaliikme tarbimiskaal on 1, iga järgmise täiskasvanu oma 0,5 ja ülalpeetava lapse oma 0,3. Ekvivalent-

netosissetuleku põhjal arvutatakse ka vaesuse ja ebavõrdsuse näitajad, millest käesolevas töös siiski lähemalt juttu ei tule.

Keskmise sissetuleku saamiseks leibkonnaliikme kohta tuleb võtta arvesse, et osa sissetulekust kulutatakse kogu leibkonna peale, osa aga iga leibkonnaliikme peale eraldi sõltuvalt tema vanusest. Näiteks on kaheliikmelise leibkonna kulutused väiksemad, kui oleks samade liikmete kulutuste summa juhul, kui mõlemad elaksid üksinda, sest samas leibkonnas on võimalik teatud kaupu ühiselt tarbida ja osa kaupu on suuremas koguses ostes odavamad. Leibkondade sellise säästuefektiga arvestamiseks tuleb leibkonnaliikme sissetuleku leidmisel kasutada tarbimis- ehk ekvivalentsuskaale. (Sissetulek 2013) Sissetulekuna käsitletakse seega ekvivalentsissetulekut, mis on leibkonna kogu netosissetuleku ja tema ekvivalentsuuruse jagatis. Leibkonna ekvivalentsuurus annab igale leibkonnaliikmele kaalu vastavalt vanusele. Et sotsiaaluuringu meetodika on rahvusvaheliselt harmoneeritud ja uuringut tehakse kõikides Euroopa Liidu riikides nime EU-SILC all, siis on võimalik uuringu andmeid võrrelda ka rahvusvaheliselt. Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on eestlaste sissetulek väiksem.

Eurostati ametlikult soovitatud modifitseeritud OECD tarbimiskaale kasutades antakse esimesele täiskasvanud liikmele kaal 1,0, igale järgmisele täiskasvanud liikmele 0,5 ning kõigile 13-aastastele ja noorematele 0,3. (*Ibid.* 2013) Näiteks kahe täiskasvanu ja kahe lapsega leibkonna ekvivalentsuurus on $1 + 0,5 + 0,3 + 0,3 = 2,1$. Oletame, et selle leibkonna netosissetulek on aastas 12 000 eurot. Kui leibkonna säästuefekti mitte arvestada ja jagada sissetulek liikmete arvuga (ehk teisisõnu kasutada tarbimiskaale 1 : 1 : 1 : 1), on selle leibkonna iga liikme aastasissetulek 3000 eurot. Kui aga kasutada tarbimiskaale, on leibkonnaliikme sissetulek $(12\ 000 / 2,1) = 5714$ eurot. Sellise võrdsustatud leibkonnamudeli kasutamine vähendab leibkondade koosseisu erinevuste mõju leibkonna vaesuse määramisel.

Sissetulekute puhul kasutatakse olulise mõistena veel ka aasta netosissetulekut, mis tähendab, et tulust on varem maha arvatud tulu-, sotsiaal- jm maksud. (Toomse *et al.* 2005: 7–8) Leibkonnaliikmete sissetulek liidetakse, et leida leibkonna kogu sissetulek, mis seejärel suhestatakse leibkonna liikmete arvuga. Sissetulekute jaotumise uurimine lähtuvalt leibkonna suuruselt on aga mõnevõrra problemaatiline. Nimelt võivad sama

suurusega leibkondades olla väga erineva staatusega inimesed, näiteks töötajad, töötud, lapsed või pensionärid. Sellest lähtuvalt võib sama suurusega leibkondade sissetulek oluliselt erineda. Seega on mõistlik uurida leibkondi tüübi, mitte suuruse järgi. Sarnaselt Euroopa käsitlesele, vaadeldakse ka Eestis leibkonnatüüpe kuue grupi lõikes. (Peichl *et al.* 2012: 127) *International Association for Research and Wealth* eristab ühe ja kahe täiskasvanuga leibkonnatüüpe, samuti kolme ja enama täiskasvanuga leibkondi koos ja ilma lasteta.

Leibkonnatüüpide puhul on võimalik välja tuua ka nende seosed sissetulekutega. Märgatav sündide arvu langev trend on kaasa toonud paljude paaride lastetuks jäämise. See omakorda tähendab lasteta leibkonnatüüpide kõrgemat ekvivalentnetosissetulekut võrreldes lastega leibkondade vastava sissetulekuga. (*Ibid.* 2012: 122, 129) Lasteta leibkonnad on suurema tõenäosusega kahe palgasaajaga, mis aga viitab nende paremale toimetulekule võrreldes lastega leibkondadega. Sarnaselt viitab üksi elavate täiskasvanutega leibkondade arvu kasv madalamatele ekvivalentnetosissetulekutele. Nimelt ei saa üksi elavad leibkonnad jagada püsivaid elamiskulusid. See muudab nende toimetuleku raskemaks kui koos elavate täiskasvanutega leibkondades. Üksi elava täiskasvanuga leibkonnatüüpidest moodustavad järjest suurema osa tööealised, samal ajal kui kahe täiskasvanuga ilma lasteta leibkonnatüüpides on kasvanud paaride arv, kes ei tööta – arvatavasti on paljud neist jõudnud pensioniikka.

Heaoluriikides on sotsiaaltoetuste mõju leibkondade sissetulekutele suur. Arvestatakse erinevate leibkonnastruktuuridega ning kompenseeritakse suurem osa (aga mitte kõik) demograafilistest muutustest tulenevast ebavõrdsusest sissetulekutes. Näiteks Saksamaal vaadeldakse tähelepanelikult üksikvanemaga leibkondade arvu kasvamist. (*Ibid.* 2012: 132) Sealsed madala sissetulekuga üksikvanemaga leibkonnad saavad märkimisväärsed lastetoetusi, sest tulumaksusüsteemi kaudseid tarbimiskaale arvestades kompenseeritakse laste olemasolu taolistes leibkondades heldelt. Seega on paranemas ka nende leibkonnatüüpide suhteline toimetulekupositsioon teiste leibkonnatüüpide hulgas. Sama kehtib üldiselt kõikide vaesemate leibkondade kohta, sest vaesemates leibkondades kipub olema rohkem lapsi kui rikkamates, eriti kümnenda tuludetsiliga võrreldes, kus lapsi on kõige vähem.

Põhjamaades usutakse, et laste olemasolu suurendab naiste tööhõivet. Samas on üksi elavate naiste toimetulek tihti halvem kui üksi elavatel meestel. On ilmne, et naistele makstakse vähem palka kui meestele. (Harkness 2010: 6, 11–12) Kuna üksikvanemaga leibkonnad koosnevad üldjuhul üksikemadega leibkondadest, siis on üksikvanemaga leibkondade sissetulekud ka seetõttu väiksemad. Riikidevahelised erinevused tööhõive struktuuris kajastuvad põhiliselt leibkonna sissetulekutes, olgugi et nendevaheline seos pole alati selgesti defineeritav. Paljudes riikides on nimelt muude sissetulekuallikate vahel olulisi erinevusi (sh tulu sotsiaaltoetustest, samuti teiste leibkonnaliikmete töötasud, investeeringutest saadav tulu jpm). Osaliselt tuleneb erinevus naiste sissetuleku olulisest varieeruvusest sõltuvalt töötundide arvust ja keskmisest töötasust.

Sissetulekuallikate puhul tuleneb nende jaotus konkreetsest suunitlusest, mis tähendab, et netotulu jaotumise täpsemaks vaatlemiseks võetakse ka detailsem tuluallikate liigitus – sissetulekute jaotumist on võimalik vaadelda peensusteni. Käesolevas töös on sissetulekute puhul rõhku pööratud vaid nende tähtsaimatele allikatele. Ka sissetulekute puhul on võimalik rääkida erinevatest käsitlustest, näiteks ekvivalentnetosissetulekud arvestavad erinevalt netosissetulekutest leibkonnaliikmete tarbimiskaale. Seetõttu väljendab ekvivalentnetosissetulek kõrgemat näitajat kui netosissetulek, seda eriti lasteta leibkondades. Nii saavad lastega, eriti üksikvanemaga leibkonnad lastetoetuste näol abi riigilt. Heaoluriikides pööratakse enam tähelepanu ka naiste tööhõivele, sest üksi elavad naised kuuluvad meestega võrreldes suurema tõenäosusega üksikvanemaga leibkondadesse. Lisaks on teada, et naised saavad meestega võrreldes vähem palka.

1.3. Leibkonnastruktuuride ja toimetuleku võimalikud seosed

Leibkondade sissetulekute uurimisel aastate lõikes tasuks silmas pidada, et ka leibkondade tüübid on ajas muutuvad. Paljudes OECD riikides on sündimus viimase kolmekümne aasta jooksul olnud püsivalt madal, mis on viinud liikmete arvult väiksemate perekondadeni. (Families are changing 2011: 17) Abiellumiste arvu kahanemine ja lahutuste arvu tõus on toonud juurde üha rohkem lapsi, kes peavad üles kasvama üksikvanemaga või lahutatud peredes. Üksikvanemaga pered on eriti murettekitavad selliste leibkondade vaesuse kõrge esinemissageduse tõttu.

Euroopas lähtutakse vaesuse defineerimisel leibkonnaliikme ekvivalentnetosissetulekust — leibkonna sissetulekust, mis on jagatud leibkonna tarbimiskaalude summaga. Vaene on inimene, kelle ekvivalentnetosissetulek on alla 60% riigi elanike mediaan-ekvivalentnetosissetulekust. Seega uuritakse Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteemis EU-SILC-is suhtelist vaesust ehk vaesust võrreldes teiste ühiskonnaliikmete sissetulekutega. (Peil, Hinno 2010: 11) Suhtelise vaesuse määr näitab nende isikute osatähtsust, kelle ekvivalentnetosissetulek on suhtelise vaesuse piirist madalam. (Sotsiaalne tõrjutus ja vaesus 2013) Suhtelise vaesuse piir on seega juba mainitud 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist.

Peale suhtelise vaesuse räägitakse sageli ka absoluutsest vaesusest, mille aluseks on leibkondade sissetuleku taseme võrdlemine riigi (ja aasta) jaoks ekspertide kehtestatud standardiga. (Peil, Hinno 2010: 11) See standard ehk absoluutse vaesuse piir on sissetulekutaseme alampiir, mis on vajalik sotsiaalselt aktsepteeritavaks elustandardiks. Absoluutne vaesus sobib iseloomustama riigi majandustaseme muutusi. Suhteline vaesus seevastu iseloomustab pigem sissetulekute jaotust ja sotsiaalpoliitika toimivust. Suhtelise vaesuse määr on väike, kui väikese sissetulekuga leibkondi on vähe. Sel juhul toimib riigis tugev ja tõhus sotsiaalpoliitika.

Nüüdisaegsetes vaesusuuringutes rakendatakse absoluutse vaesuse kontseptsiooni peamiselt arengumaade sotsiaalmajandusliku olukorra analüüsimisel, mis võimaldab välja selgitada kõige suuremas puuduses elavad sotsiaalsed grupid. (Trumm 2010: 9) Arenenud heaoluriikides tõlgendatakse absoluutset vaesust kui füsioloogilist või sotsiaalset elatusmiinimumi, millega määratletakse vastavas riigis hädavajalikuks peetav või normatiivne materiaalsete ressursside tase (miinimumpalk, miinimumpension, elatusmiinimum, toimetulekupiir jms).

Elatusmiinimumiks nimetatakse inimesele vajalike elatusvahendite väikseimat kogust, mis katab tema igapäevased vajadused. (Mõisted 2013) Statistikaameti andmebaasi andmetel oli ühe liikmega leibkonna arvestuslik elatusmiinimum Eestis 2012. aastal 195,59 eurot. Euroopa ühiskondades on keskmine elatustase aga tavaliselt elatusmiinimumist (absoluutsest vaesusest) oluliselt kõrgem, mistõttu kasutatakse suhtelise vaesuse definitsiooni. Vaesus tähendab, et leibkonna elatustase on oluliselt väiksem kui keskmine elatustase. Nagu eelpool mainitud, on Euroopa Liidu

liikmesriigid kokku leppinud nn. “vaesusriski määras”, millesse kuuluvad leibkonnad, kelle netosissetulekud jäävad alla 60% oma riigi keskmisest netosissetulekust. (Poverty: Attempts at a definition 2012) Arvesse võetakse ka nende n-ö individuaalseid vajadusi, mis on määratletud sõltuvalt nende vanusest ja perekondlikust olukorrast.

Toimetulekupiiriks nimetatakse Sotsiaalministeeriumi definitsiooni kohaselt summat, mis on vajalik minimaalseks igapäevaseks ära elamiseks ühe kuu jooksul. Toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse minimaalsetest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks. (Sotsiaalhoolekanne 2013) Puudusekannatajatele on Eestis loodud riigi abi toimetulekutoetuse näol, mida maksab kohalik omavalitsus. Märkimisväärse osa sotsiaaltoetustest moodustavad toimetulekutoetused. Toimetulekutoetust makstakse siis, kui muud vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud ei ole olnud efektiivsed. Vastavalt Eesti Vabariigi 2013. aasta riigieelarve seadusele on toimetulekupiiri määr 76,70 eurot kuus üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele ning 61,36 eurot pere teisele ja igale järgnevale liikmele. Toimetulekutoetuse saajal, kelle kõik perekonnaliikmed on alaealised, on õigus saada koos toimetulekutoetusega täiendavat sotsiaaltoetust 15 eurot.

Toimetulek on vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele (Eesti Vabariigi... 2011) defineeritud kui isiku või perekonna füüsiline psühhosotsiaalne võime igapäevaelus toime tulla. Majanduslik toimetulek on olukord, milles inimese regulaarsed sissetulekud võimaldavad tal rahuldada oma põhivajadusi riigi määratud miinimumi ulatuses (vt ülal “toimetulekupiir”) ning täita oma majanduslikke kohustusi. (Raiküla 2012: 20) Kui majandusliku toimetuleku mõõtmisel lähtutakse netosissetulekute võrdlemisest eelpool mainitud vaesusriski määraga, (Toomse *et al.* 2005: 3) siis leibkonna toimetulekut võib Sotsiaalministeeriumi andmete kohaselt mõista pigem kui subjektiivset hinnangut kogu oma leibkonna majanduslikule toimetulekule. (Vanemaealiste ja eakate... 2013)

2008. aastal alanud majanduskriis on muutnud paljude eurooplaste toimetulekuvõimet. (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 121) Euroopa Elukvaliteedi Küsitluse järgi koges 2011.–2012. aastal 45% eurooplastest suuremaid või väiksemaid probleeme majandusliku toimetulekuga. Seejuures on riikidevahelised erinevused väga suured. Kui Austrias, Rootsis ja Taanis on selliseid inimesi alla 20%, siis Kreekas 86% ning mitmes

Ida-Euroopa riigis ligi 70%. Eesti puhul on lisaks toimetulekuprobleemidega inimeste kõrgele osakaalule (68%) silmatorkav suhteliselt väike vahe madalaima ja kõrgeima tuludetsiili vahel. See tähendab, et ka jõukaimast elanikkonna grupist on pooltel raskusi oma vajaduste katmisega. Ühest küljest võib seda seletada kõrgemate tuludega inimeste ülejõu elamise ja kõrgete laenukohustustega, teisalt aga ühiskonna üldise vaesusega. Ida-Euroopa kõrgeima tuluklassi inimesed on oma sissetulekutelt lähedased Lääne-Euroopa keskmistele tulukihtidele.

Vaesust käsitlevad mõisted kirjeldavad seda kui võimaluste ebaühtlast jaotumist mitmetes valdkondades, sealhulgas eluaseme, hariduse, karjääri, tulu ning nii tehnoloogilise kui ka sotsiaalse infrastruktuuri kättesaadavuses. (Poverty: Attempts at a definition 2012) Vaesus võib olla sama vana kui inimühiskond, kuid see võib omandada kaasaegse näo. Vaesuse ja ebavõrdsuse probleemid on väljakutseks meie sotsiaalpoliitika põhimuredele, heaoluriikidele ja sotsiaalkindlustuse valdkonna põhimõtetele. Käesolevas töös käsitletakse vaesust pigem pinnapealselt, sest põhirõhuna keskendutakse sissetulekute piisavuse väljatoomisele erinevates leibkonnastruktuurides.

Vaesusriskid on kõrgeimad töötutega peredes ja madalaimad kahe palgasaaajaga perede hulgas. Naiste haridustaseme tõus ja investeringud peresõbralikematesse poliitikatesse on kaasa aidanud naiste, aga ka emade tööhõive kasvule, kuid pikaajalised soolised erinevused on tööturul endiselt alles. (Families are changing 2011: 17) Emade suurenenud tööhõivel on olnud vaid piiratud mõju laste suhtelise vaesuse määrale, sest lasteta leibkondade sissetulekute kasv on olnud suurem. Laste heaolunäitajad on samuti liikunud eri suunas: pere keskmised sissetulekud on tõusnud, kuid laste vaesusmäärad on vaatamata sellele samuti kasvanud.

Enamlevinud viis vaesuse ja ebavõrdsuse kaudseks käsitlemiseks põhineb ressursside, näiteks sissetuleku jaotumise mõõtmisel, jättes kõrvale kulutused ja arvestamata hariduse, tervise jms mõju inimeste käitumisele ja eelistustele ressursside kasutamisel heaolu loomiseks. (Kreitzberg *et al.* 2005: 62) Kuid samas ei tohi ressursside jaotumuse ebavõrdsust automaatselt käsitleda vaesusena, sest elavad ju jõukamate riikide madalaima sissetulekuga leibkonnad sageli oluliselt paremini kui vaeste arengumaade keskklass. Samuti on oluline märkida, et käesolevas töös kesksel kohal olevad

märksõnad – leibkonnastruktuurid ja leibkonnaliikmete netosissetulekud – on peamiseks kriteeriumiteks hindamaks leibkondade toimetulekut.

Inimeste elujärge mõjutab ja tõstab eelkõige ühiskonna homogeensus, mis väljendub selles, et inimeste tulude ja tarbitavate hüvede jaotumine on sujuv, ei teki rühmi, kes järsult eristuvad. Kõige parem on seda mõõta tuludetsiilide kaudu. Tuludetsiilid saadakse leibkondade rühmitamisest kümnendike kaupa tulude kasvavas järjekorras nii, et 10% väiksemate tuludega peresid moodustavad esimese tuludetsiili ja edasi kuni 10% suurimate tuludega peresid moodustavad kümnenda detsiili. (Eesti leibkonna elujärg 2011) Kümnenda ja esimese tuludetsiili suhe näitab ühiskonna kihistumise suurust. Mida väiksem see väärtus on, seda homogeensemaks võib ühiskonda pidada, mida suurem on erinevus, seda suurem on ebavõrdsus ühiskonnas. OECD majandusosakonna 2012. aasta töödokumendis (Bonesmo Fredriksen 2012: 4) toodi esile mõningate liikmesriikide muret selle üle, et viimastele aastakümnetele iseloomulik majanduskasv on nendes maades aeglustunud ning senine sissetulekute kasvutrend on samuti seiskumas. See võib aga kaasa tuua ebavõrdsuse ja vaesuse suurenemise.

Alumises tuludetsiilis on viimastel aastatel Euroopas keskmiselt madalam sissetulekute kasv kui ülejäänud elanikkonna kihtides. Globaliseerumise teatud aspektid võivad sellist arengut selgitada. Rahvusvahelistunud kaubandus võib olla vähendanud tööhõivet või alandanud suhtelist tulu madala sissetulekuga töötajatel, samal ajal kui kõrge sissetulekuga töötajad töötavad ebaproportsionaalselt kõrge tootlikkusega ekspordiga tegelevates ettevõtetes. (*Ibid.* 2012: 9) Muutustel tööturul võib samuti oma osa olla. Paljudes OECD riikides on tööturu institutsioonide tugevus ja poliitika viimase 20-25 aasta jooksul langenud. Sellel võis vastavates riikides olla negatiivne mõju madalapalgalistele. Sellisel poliitikal (nt töökaitseseadused, miinimumpalk) on aga vastupidine mõju tööhõivele ja palgajaotusele, jättes määratlemata selle lõpliku mõju ebavõrdsusele.

Kakskümmend aastat pärast siirdeperioodi algust on Baltimaad ikka veel EL-i viimaste hulgas järgmiste sotsiaalsete näitajate poolest: sissetulekute ebavõrdsus, varimajandus, vaesus ja miinimumpalk. (Eesti inimarengu aruanne 2011: 76) Baltikumi sotsiaalkaitsekulutused on EL-i madalaimad. Sellest järeldub, et sotsiaalkaitstesüsteemid Eestis, Lätis ja Leedus ei suuda sotsiaalsete probleemidega tõhusalt hakkama saada.

Sellest hoolimata ei tohi kahe aastakümne pikkuse siirdeaja positiivseid külgi alahinnata. Pööramata ülearu suurt tähelepanu puudujääkidele võib väita, et väga haritud tööjõud, tööturul osalevate naiste kõrge suhtarv ning lapsehoolduspuhkuse suhteliselt soodsad tingimused Baltikumis on kahtlemata sotsiaalse siirdeaja edulood.

2. EESTI LEIBKONNAUURINGUTE ANALÜÜS

2.1. Andmed ja metoodika

Illustreerimaks Eesti erinevate leibkonnatüüpide osatähtsusi ja nende muutumist ajas on analüüsi osas kõigepealt esitatud leibkondade vastavad protsentjaotused erinevatel aastatel. Selleks, et anda ülevaade leibkondade koguarvust, on lähema vaatluse alla võetud leibkondade arv ja koosseis aastal 2012. Sissetulekute osas on uuritud leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetulekut ning netosissetulekut kuus leibkonna tüübi järgi. Seejärel on uuritud, kuidas on võrreldavad kaks näitajat, ekvivalentnetosissetulek ja netosissetulek, milleks need näitajad kõrvutatakse aegreana omavahel kattuvajaperioodil.

Edasi on vaadeldud leibkonnaliikmete netosissetulekut kuus leibkonna tüübi ja sissetulekuallika järgi. Keskenduti viimase leibkonnauuringu andmetele (1996–2007) aastatel 2000, 2004 ja 2007, mis iseloomustasid Eesti Euroopa Liitu astumisele eelnevat ja järgnevat perioodi. See võimaldas jälgida, kuidas leibkonnatüüpide netosissetulekud vastavatel aastatel erinevate sissetulekuallikate vahel jagunesid. Seejärel on aegridadena antud ülevaade ka leibkonnatüüpide sissetulekute suurusest erinevate sissetulekuallikate lõikes. Trendid erinevate leibkonnatüüpide sissetulekuallikate osatähtsuste muutumise kohta ajas on esitatud joonistena (vt joonis 4–7).

Järgnevalt on analüüsitud leibkonnaliikme kuise netosissetuleku jagunemist kümneks tuludetsiiliks. Rõhuasetus on sissetulekute võrdlemisel elatusmiinimumiga, mis andis võimaluse hinnata eelkõige esimesse tuludetsiili kuuluvate leibkondade toimetulekut. Elatusmiinimumist kõrgema sissetulekuga leibkonnad suutsid toime tulla oma igapäevaste vahenditega, kuid elatusmiinimumist madalama sissetulekuga leibkonnad jäid alla absoluutse vaesuse piiri. Sellest tulenevalt on uuritud, millise struktuuriga leibkonnad kuuluvad suurema tõenäosusega esimestesse ehk madalama toimetulekuga tuludetsiilidesse.

Käesolevas töös on aasta netosissetulekute väärtuseks võetud tegelikult konkreetsel uuringukuul küsitatud leibkondade andmed. Nimelt võib esimesse detsiili kuulunud leibkonna sissetulek aasta lõikes olla palju kõrgem, aga uuringus osalemise kuul oli see

madalam, näiteks tingituna sesoonsest tööst. Sarnaselt eelmisele võis kümnendasse detšiili sattuda näiteks suure päranduse kätte saanud leibkond. Selleks, et äärmistesse tuludetsiilidesse sattunud sissetulekute võimalike kõrvalekallete mõju võimalikult minimeerida, on käesolevas töös vaatluse alla võetud mitme aasta andmed. Tuludetsiilide omavaheline võrdlemine, eriti äärmistesse detšiilidesse kuuluvate leibkondade sissetulekute kõrvutamise annab hea ülevaate esimesse ja kümnendasse detšiili kuuluvate leibkonnatüüpide netosissetulekutes võimalikest erinevustest (kordades).

Probleemid andmetega ilmnesid aga Eesti Statistikaameti leibkonnauuringute aegridades. Kuna raha varasemate leibkonnauuringute jätkamiseks ning paljude tabelite koostamiseks majanduslanguse perioodil ei eraldatud, katkesid mitmed aegread aastal 2007. Selleks, et tagada andmete päevakohasus ja uuringu läbiviimise aktuaalsus, on erineva struktuuriga leibkondade tuludetsiilidesse kuulumise tõenäosuse hindamiseks kasutatud Eesti Sotsiaaluuringu (ESU) andmebaasi viimaseid, 2011. aasta mikroandmeid.

ESU valimimahu alammääraks on 3500 leibkonna andmed hetkeolukorra analüüsimiseks ja 2750 leibkonna andmed ajaliste muutuste arvestamiseks. Tegelik valimimaht on hinnangute täpsuse parandamiseks kavandatavast siiski suurem. Koguvalimist on käesolevas töös seega lähema vaatluse alla võetud 9022 leibkonna sissetulekud. Täpsema analüüsi läbiviimiseks on vastavast andmebaasist andmed tuginedes Statistikaameti leibkonnauuringute makroandmete (1996–2007) liigitusele kõigepealt kategoriseeritud kuueks leibkonna tüübiks:

1. üks täiskasvanu;
2. kaks täiskasvanut;
3. üks täiskasvanu ja laps(ed);
4. kaks täiskasvanut ühe lapsega;
5. kaks täiskasvanut kahe lapsega;
6. kaks täiskasvanut kolme ja enama lapsega.

Võrreldes Eesti Sotsiaaluuringute andmebaasi ja Statistikaameti varasemate leibkonnauuringute andmetabeleid, avastas autor erinevuse laste määratlemisel. Kui Statistikaameti leibkonnauuringute makroandmete (1996–2007) puhul on lasteks loetud

kõik alla 18-aastased isikud, siis ESU 2011. aasta mikroandmete puhul loetakse lasteks kõik 0–15-aastased ja 16–24-aastased õppurid.

Selleks, et uurida lähemalt iga leibkonnatüübi kuulumise tõenäosust mingisse tuludetsiili, on kasutatud multinominaalset logistilist regressioonianalüüsi. See mudel võimaldab statistiliselt hinnata, mil määral on prognoositav konkreetse leibkonnatüübi paigutumine eelkõige esimesse tuludetsiili. Erinevalt binaarsest logistilisest regressioonimudelist, kus väljundtunnus võib olla vaid kaheväärtuseline, ja lineaarsest regressioonimudelist, kus väljundtunnus peab olema arvuline, võimaldab multinominaalne logistiline regressioonimudel kasutada sõltuva tunnuseks kümme kategooriaalset tunnust – tuludetsiili. Sisendtunnuseks on käesolevas analüüsis võetud arvuline tunnus – leibkonna netosissetulek.

ESU andmebaasi põhjal koostatud gruppide esmase andmetöötluse kokkuvõttena on leitud erinevate leibkonnastruktuuride protsentuaalne jaotus tuludetsiilidesse. Vastav jaotus annab aimu, millistesse tuludetsiilidesse paigutuvad erinevad leibkonnatüübid suuremal või vähemal määral. Sõltumatuteks muutujateks on võetud erinevate leibkonnatüüpide netosissetulekud ja sõltuvaks (grupeerivaks) tunnuseks tuludetsiilid.

Edasi on vaatluse alla võetud parameetrite hinnangud. Regressioonikordaja B kirjeldab logaritmina sisend- ja väljundtunnuse kategooriate vahelise seose suurust. Sisuliselt näitab koefitsient B eelpool toodud kuue leibkonnatüübi grupi riski kuuluda prognoositavasse kategooriasse (I detsiili) võrreldes taustakategooriasse (II–X detsiili) kuulumisega. Riskisuhte näitaja $\text{Exp}(B)$ iseloomustab regressioonikordaja B eksponentfunktsioonina vastava seose täpset suurust kordades.

Kasutatud multinominaalne logistiline regressioonimudel võimaldab seega detailselt uurida erinevate leibkonnatüüpide netosissetulekute mõju erinevate leibkonnatüüpide tuludetsiilidesse kuulumise tõenäosusele. Käesolevas töös on kesksel kohal selgitada välja enim puudust kannatavate leibkondade struktuurid, st leida suurima tõenäosusega eelkõige esimesse detsiili kuuluvad leibkonnatüübid. Seetõttu on kasutatud just vastavat multinominaalset logistilist analüüsi.

2.2. Eesti erinevate leibkonnastruktuuride iseloomustus

Statistikaameti andmebaasi andmetel oli Eestis 2012. aastal 597,3 tuhat leibkonda. (Leibkonnad tüübi järgi 2013) Nende täpsem koosseis on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Leibkondade arv ja koosseis, 2012

Leibkonna koosseis	Kõik leibkonnad	
	arv, tuh	%
Kokku	597,3	100,0
Lasteta leibkond	437,0	73,2
Üksik alla 65-aastane	122,2	20,5
Üksik 65-aastane ja vanem	92,6	15,5
Lasteta paar, vähemalt üks alla 65	85,9	14,4
Lasteta üle 64-aastaste paar	35,6	6,0
Muu lasteta leibkond	100,6	16,8
Lastega leibkond	160,3	26,8
Täiskasvanu ja laps(ed)	21,4	3,6
Ühe lapsega paar	45,9	7,7
Kahe lapsega paar	40,3	6,7
Vähemalt kolme lapsega paar	11,4	1,9
Ala- ja täisealiste lastega paar	12,7	2,1
Muu lastega leibkond	28,5	4,8

Allikas: Leibkonnad tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Suurem osa leibkondadest olid 2012. aastal lasteta (vt tabel 2). Lastega oli ligikaudu vaid 27% kõigist leibkondadest. Lasteta leibkondadest arvukaima grupi moodustasid üksikud alla 65-aastased, keda oli kõigist leibkondadest peaaegu 21%. Alla 18-aastaste lastega leibkondadest moodustasid suurima osa ühe lapsega paarid, keda oli kõigist leibkondadest ligikaudu 8%. Kui lasteta leibkondadest oli valdav enamus üksiku täiskasvanuga leibkonnad, siis alla 18-aastaste lastega leibkondade hulgas esines rohkem kahest täiskasvanust koosnevaid leibkondi.

Keskmiselt 16% kõigist leibkondadest olid üksikud 65-aastased ja vanemad, kahe lapsega paare oli aga kõigest 7% kõikidest leibkondadest. Eestis koosnes seega 2012. aastal märkimisväärne osa leibkondadest (36%) lasteta, üksi elavatest täiskasvanutest, keda oli 214,8 tuhande võrra rohkem kui lastega leibkondi (27% kõigist leibkondadest).

Leibkonnatüüpide osatähtsuse muutused erinevate aastate lõikes on koondatud järgnevasse tabelisse (vt tabel 3). Vaadeldud on aastaid 2000, 2004 ja 2007, mis

annavad ülevaate Eesti liitumisest Euroopa Liiduga aastal 2004 ning sellele eelnevast, aga ka järgnevast perioodist. Samuti on tabelisse lisatud aastad 2010–2012 vaatlemaks viimaste aastate leibkonnatüüpide osatähtsuse trende.

Tabel 3. Leibkonnad tüübi järgi, (osatähtsus %-des)

Leibkonna tüüp	2000	2004	2007	2010	2011	2012
Lasteta leibkond	64,9	67,7	70,1	73,8	71,9	73,2
Üksik alla 65-aastane	18,5	16,9	17,8	20,6	20,9	20,5
Üksik 65-aastane ja vanem	12,7	14,7	15,6	16,4	14,0	15,5
Lasteta paar, vähemalt üks alla 65	14,3	14,2	14,2	14,3	13,6	14,4
Lasteta üle 64-aastaste paar	5,1	6,0	6,1	5,9	5,7	6,0
Muu lasteta leibkond	14,3	15,9	16,4	16,6	17,7	16,8
Lastega leibkond	35,1	32,3	29,9	26,2	28,1	26,8
Täiskasvanu ja laps(ed)	5,9	4,8	3,8	3,5	5,0	3,6
Ühe lapsega paar	9,3	8,6	9,8	8,2	6,8	7,7
Kahe lapsega paar	7,8	7,3	6,3	5,6	6,8	6,7
Vähemalt kolme lapsega paar	2,4	2,3	2,1	1,7	1,5	1,9
Ala- ja täisealiste lastega paar	3,6	3,7	3,3	2,1	2,4	2,1
Muu lastega leibkond	6,0	5,6	4,7	5,0	5,5	4,8

Allikas: Leibkonnad tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Tabelist 3 on võimalik näha, et kuni aastani 2010 on pidevalt suurenenud lasteta leibkondade ning vähenenud lastega leibkondade osatähtsus kõikide leibkondade lõikes. Lastega leibkondade osakaalu suurenemine aastal 2011 võis autori hinnangul tähistada majanduslanguse järgset tõusuperioodi, mil lasteplaneerimisele taas suuremat rõhku pöörati. Samal ajavahemikul on suurenenud ka üksi elavatest 65-aastastest ja vanematest koosnevate leibkondade ning lasteta üle 64-aastaste täiskasvanute paaride arv. Ülejäänud lasteta paaride gruppides on nende osakaal vaadeldavate aastate lõikes olnud ühtlasem.

Võib teha oletusi, et laste olemasolu või mitteolemasolu leibkondades on mõjutatud majandustsüklite muutustest. Ajavahemikul 2000–2010 lastega leibkondade arv pidevalt vähenes. Üldiselt on näha trendi, et peale majanduslangusele järgnenud stabiilsusperioodi aastal 2010, tõusis aastal 2011 lastega leibkonnatüüpide osakaal, (sh ala- ja täisealiste lastega paarid, täiskasvanu ja laps(ed) ning muu lastega leibkond). Samas on 2012 aasta näidanud taas lastega leibkondade osakaalu langust. Tabelist tuleb seega selgelt esile majanduslanguse järgne lühiajaline positiivne mõju lastega leibkondade osakaalu tõusule kõikide leibkonnatüüpide osatähtsuste hulgas.

Lisaks leibkonnatüüpide osatähtsuste muutumisele ajas vaadeldi ka leibkondade sissetulekuid. Erinevate leibkonnastruktuuride sissetulekute arvesse võtmine on oluline hindamaks leibkondade üldisemat toimetulekut, mis on käesolevas töös kesksel kohal. Järgnevas tabelis (vt tabel 4) on kujutatud erinevate leibkonnatüüpide aasta ekvivalentnetosissetulekuid, mille puhul on arvesse võetud ka leibkonnaliikmete tarbimiskaalusid (vt lähemalt alapeatükk 1.2.).

Tabel 4. Leibkonnatüüpide aasta ekvivalentnetosissetulek, eur

Leibkonna tüüp	2004	2007	2009	2010	2011
Kokku	3629,67	6333,01	6781,92	6570,37	7129,81
Lasteta leibkond	3499,16	6156,16	6572,16	6275,80	6747,63
Üheliikmeline leibkond	2664,35	4620,62	5249,51	5142,84	5668,95
Üksik mees	3093,58	5323,01	5729,74	5334,19	6505,75
Üksik naine	2430,18	4233,38	4981,91	5043,40	5205,46
Üksik alla 65-aastane	3146,88	5740,48	6274,72	5988,07	6799,79
Üksik 65-aastane ja vanem	2110,30	3176,79	3948,85	4058,77	4155,54
Lasteta paar, vähemalt üks alla 65	4404,73	7843,30	8281,86	7756,51	8124,32
Lasteta üle 64-aastaste paar	2808,47	4669,26	5814,87	5825,42	5999,56
Muu lasteta leibkond	3808,88	6839,44	6750,67	6332,30	6960,01
Lastega leibkond	3727,97	6486,46	6974,93	6846,02	7492,03
Täiskasvanud ja laps(ed)	2451,97	4492,61	4785,00	5136,77	5776,58
Ühe lapsega paar	4421,15	7829,30	8468,42	7961,47	8659,93
Kahe lapsega paar	4185,77	7069,65	7594,88	7812,50	8351,25
Vähemalt kolme lapsega paar	3293,11	5656,05	6087,07	6043,74	6770,77
Muu lastega leibkond	3565,95	5894,44	6119,35	5676,19	6334,21

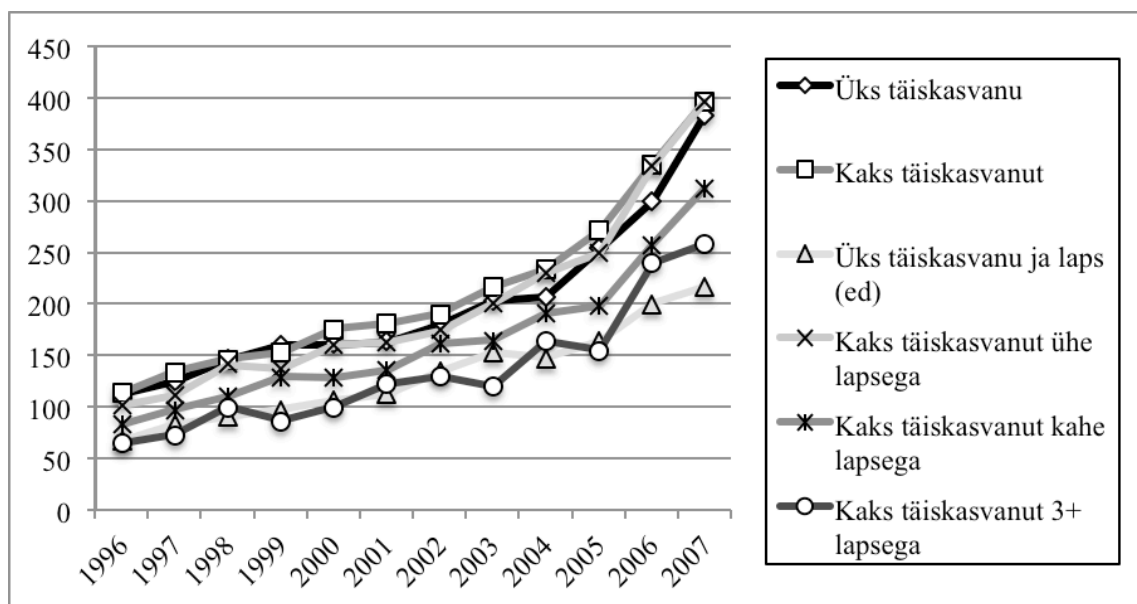
Allikas: Elanike aasta ekvivalentnetosissetulek leibkonna tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Märkimisväärne on asjaolu, et lastega leibkondade ekvivalentnetosissetulek on läbi aastate keskmiselt kõrgem kui lasteta leibkondade vastav näitaja. See tuleneb otseselt vastavate leibkondade tarbimiskaalude erinevusest, millest oli lähemalt juttu alapeatükis 1.2. Seoses lastega leibkondade madalama koefitsiendiga on nende tarbimiskaal väiksem ja ekvivalentnetosissetulek seega suurem. Autor rõhutab ka üksi elavate täiskasvanutega leibkonnatüüpide kõrgemat esinemissagedust lasteta leibkonnatüüpide hulgas võrreldes lastega leibkonnatüüpidega. Lastega leibkondi iseloomustab enam täiskasvanu paaride olemasolu (vt tabel 3).

Erinevatele leibkonnatüüpidele vaatamata iseloomustab ekvivalentnetosissetulekuid läbi aastate kasvav trend. Välja tuleb arvata aga periood, mil vastavad näitajad kõigis leibkondades vähenesid (aastad 2009–2010). Samuti on sissetulekutes näha selgelt

soolisi erinevusi: üksi elavate lasteta naiste sissetulekud on üksi elavate meeste sissetulekutest väiksemad. Kõige väiksemad ekvivalentnetosissetulekud on üksi elavatel pensionäridel, suurimad aga kahe lapsega paaride leibkondades.

Joonisel 2 on näha leibkonnaliikmete netosissetulek kuus aastatel 1996–2007 erinevate leibkonnatüüpide lõikes. Erinevate leibkonnatüüpide sissetulekute jaotusest liikmete kohta kuus tuleb lähemalt juttu alapeatükis 2.3. Järgnev joonis annab aga pigem laiema ülevaate leibkondade netosissetulekute jaotumisest leibkonnatüüpides, tuues selgelt välja kõikide leibkonnatüüpide sissetulekute kasvava trendi. Samuti on näha, et vahe erinevate leibkonnatüüpide netosissetulekutes on aasta-aastalt kasvanud. Aastate jooksul on ka näha muutusi leibkonnatüüpide järjestuses netosissetulekute põhjal.

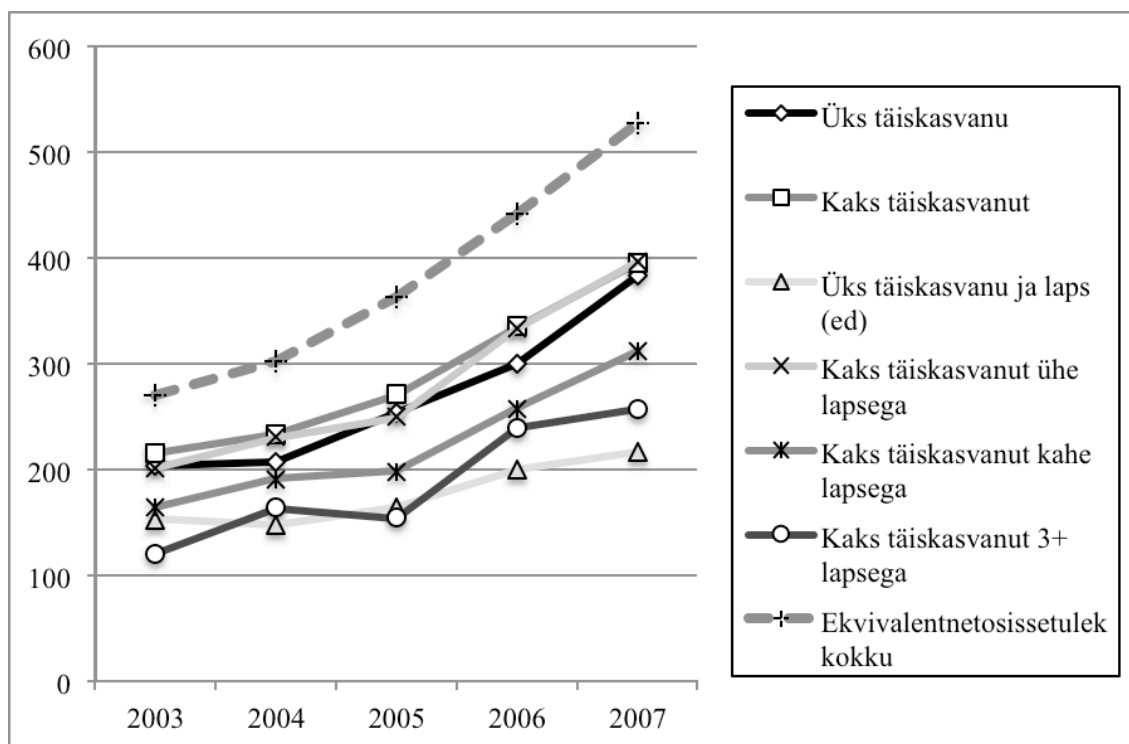

Joonis 2. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tüübi järgi Eestis, eur
Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Kui 1996. aastal olid leibkonnaliikmete netosissetulekud leibkonnatüüpide lõikes jaotunud suhteliselt ühtlaselt (vahemikus 64–114 eurot, vahe 50 eurot), olid 2007. aastal vahed leibkondade sissetulekutes tunduvalt suuremad (vastavalt 216–397 eurot, vahe 181 eurot). Püsivalt on suurimad netosissetulekud leibkonnaliikme kohta olnud kahe täiskasvanu ning kahe täiskasvanu ja lapsega leibkondades. Ka üksi elava täiskasvanuga leibkonnad on võrreldes ülejäänud leibkonnatüüpidega püsivalt kõrgete netosissetulekutega. Madalaimad sissetulekud on see-eest püsivalt olnud üksikvanemate ning paljulapseliste paaride leibkondades, aastad 2006 ja 2007 on aga näidanud viimase

leibkonnatüübi sissetulekute hüppelist kasvu. Nii on nendel aastatel üksikvanemaga leibkonnad kõige madalama netosissetulekuga.

Eesmärgiga võrrelda omavahel netosissetulekuid ja ekvivalentnetosissetulekuid, on need näitajad korraga esitatud joonisel 3. Joonisel esitatud aastad (2003–2007) erinevad joonisel 2 esitatud aastatest (1996–2007) seoses ekvivalentnetosissetuleku andmete puudumisega Statistikaameti andmebaasist varasemal perioodil. Andmete parema võrreldavuse tagamiseks on autor erinevate leibkonnatüüpide aasta ekvivalentnetosissetuleku näitajad jaganud 12-ga (kuude arvuga aastas), saades nii leibkonnaliikme ekvivalentnetosissetuleku ühes kuus.

Joonis 3. Leibkonnaliikme kuu ekvivalentnetosissetuleku võrdlus netosissetulekuga leibkonna tüübi järgi Eestis, eur

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Ekvivalentnetosissetulekut (vt joonis 3) iseloomustab sarnaselt netosissetulekutega tõusev trend. Ekvivalentnetosissetuleku kõrgemad väärtused netosissetulekutega võrreldes tulenevad leibkonnaliikmete tarbimiskaaludest. Jooniselt 3 on võimalik välja lugeda mõlema näitaja ühesus, see tähendab, et ekvivalentnetosissetulek ja netosissetulek iseloomustavad tarbimiskaalusid arvestades siiski sama nähtust.

Perioodil 2000–2010 on pidevalt suurenenud lasteta leibkondade ning vähenenud lastega leibkondade osakaal. Lasteta leibkondadest moodustasid sel perioodil suurima grupi eakad. Lastega leibkondade osatähtsuse suurenemine aastal 2011 võib autori arvates anda märku majandustsüklite lühiajalisest mõjust laste arvu muutusele. Perioodil 1996–2007 kasvasid sissetulekud kõikides leibkonnastruktuurides, kusjuures aastatel 2005–2007 oli sissetulekute kasv kõige suurem. Suurimat tulu teenisid sel perioodil kahe täiskasvanuga leibkonnad. Võrreldes netosissetulekutega olid ekvivalentnetosissetulekud perioodil 2003–2007 seoses tarbimiskaalude erinevale arvestamisele suuremad; üldiselt näitasid mõlemad sissetulekud aga siiski samasuunalist (tõusvat) trendi.

2.3. Erineva struktuuriga leibkondade sissetulekud Eestis

Käesolevas töös keskendutakse kolme aasta, s.o aastate 2000, 2004 ja 2007 tuludetsiilide (lähemalt ptk 2.4.) ning netosissetulekute muutuste võrdlemisele. Vastavad aastad on valitud võrdlemaks Euroopa Liitu astumise aastat 2004 sellele eelneva ning järgneva perioodi andmetega. Kõige uuemad kättesaadavad statistilised makrandmed pärinevad aastast 2007. Selleks, et jõuda erinevate struktuuridega leibkondade sissetulekute võrdlemiseni, millest räägib lähemalt alapeatükk 2.4., vaadeldakse esmalt leibkondade sissetulekute võimalusi, nende allikaid ning suurust.

Tabelites 5–7 esitatakse leibkondade sissetulekute allikad. Suurima osa leibkondade netosissetulekute moodustab sissetulek palgatööst. Suuruselt järgmiseks on pensionid ning seejärel tulu individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest). Tabelites on selgesti näha sissetulekute kasv aasta-aastalt. Tabel 5 andmetel jäid 2000. aastal leibkondade netosissetulekud vahemikku 99,47 eurost (leibkond kahe täiskasvanu ning kolme ja enama lapsega) kuni 175,33 euronni (kahe täiskasvanuga leibkond). Suurimat sissetulekut palgatööst teenisid kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkonnad. Kolme ja enama lapsega täiskasvanute paariga leibkonnad said palgatööst madalamat sissetulekut kui teised leibkonnatüübid, kuid teenisid rohkem tulu individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest).

Tabel 5. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tüübi järgi Eestis 2000. a, eur

Leibkonna tüüp Sissetulekuallikas	Üks täis- kasvanu	Kaks täis- kasvanut	Üks täis- kasvanu ja laps(ed)	Kaks täis- kasvanut 1 lapsega	Kaks täis- kasvanut 2 lapsega	Kaks täis- kasvanut 3+ lapsega
Netosissetulek kokku	161,04	175,33	106,02	160,39	128,22	99,47
Sissetulek palgatööst	78,34	92,86	63,29	124,02	95,23	56,15
Tulu indivi- du- aalsest teisest tegevusest	6,34	8,18	4,72	5,92	5,69	17,70
Siirded	69,28	64,14	30,14	13,39	16,71	20,76
Pension	61,34	57,00	3,85	1,65	1,14	1,34
Lapsetoetus	0,03	0,08	12,65	6,21	10,95	15,68
Muu sissetulek	7,08	10,15	7,87	17,06	10,60	4,85

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Enim tulu siiretest teenisid 2000. aastal ühe täiskasvanuga leibkonnad, kellest suurima enamuse moodustasid pensionärid (vt tabel 5). Lapsetoetusi said enim kolme lapsega täiskasvanupaaride leibkonnad, kus siirete osakaal kogu netosissetulekust moodustas 21%. Siiretel oli 2000. aastal ka netosissetuleku osana suur tähtsus ühe täiskasvanu ja lastega leibkondades (28% netosissetulekutest), kahe täiskasvanuga leibkondades (37%) ning juba mainitud ühe täiskasvanuga leibkondades (43%).

Aastal 2004 jäi netosissetulek vahemikku 147,03 kuni 233,30 eurot (vt tabel 6). Taas olid netosissetulekud suurimad kahe täiskasvanuga leibkondades. Väikseimat netosissetulekut said üksikvanemaga leibkonnad. Suurimat sissetulekut palgatööst teenisid kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkonnad. Leibkonnad, mis koosnesid kahest täiskasvanust ja kahest lapsest said individuaalsest teisest tegevusest enim tulu võrreldes teiste leibkonnatüüpidega.

Tabel 6 põhjal moodustasid siirded 2004. aastal suurima osa netosissetulekust ühe täiskasvanuga leibkondades – siirete osakaal oli nende leibkondade sissetulekutes tervelt 48%. Peamine osa sellest moodustus pensionidest. Lapsetoetuste osakaal oli sel aastal suurim kolme ja enama täiskasvanupaariga leibkondades, kus need moodustasid 12% kogu netosissetulekust. Kõikidest leibkonnatüüpidest moodustasid kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkondades arvestatava osa (10%) kogu netosissetulekutest muud sissetulekud.

Tabel 6. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tüübi järgi Eestis 2004. a, eur

Sisse- tulekuallikas \ Leibkonna tüüp	Üks täis- kasvanu	Kaks täis- kasvanut	Üks täis- kasvanu ja laps(ed)	Kaks täis- kasvanut 1 lapsega	Kaks täis- kasvanut 2 lapsega	Kaks täis- kasvanut 3+ lapsega
Netosissetulek kokku	206,67	233,30	147,03	230,40	190,55	163,95
Sissetulek palgatööst	91,78	135,60	96,39	174,69	136,28	108,45
Tulu individuaalsest teisest tegevusest	8,99	6,45	4,02	9,09	14,94	7,94
Siirded	99,51	83,58	37,89	22,55	22,74	41,10
Pension	90,29	79,64	7,10	1,46	1,71	3,23
Lapsetoetus	0,00	0,12	15,91	8,42	12,71	20,25
Muu sissetulek	6,40	7,67	8,73	24,06	16,60	6,46

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

2007. aastal jäid leibkondade netosissetulekud vahemikku 216,03 eurot ühe täiskasvanu ja lastega leibkondades kuni 396,72 eurot kahe täiskasvanu ja lapsega leibkondades. Suurimat sissetulekut palgatööst teenisid ühe lapsega paaride leibkonnad (vt tabel 7). Tulu individuaalsest teisest tegevusest teenisid enim üksi elava täiskasvanuga leibkonnad. Seoses ka pensionide kõrge osakaaluga nende leibkonnatüüpide netosissetulekutes (38% netosissetulekust) võib järeldada, et võrreldes eelnevate aastatega moodustasid 2007. aastal ühe täiskasvanuga leibkondadest lisaks ettevõtjatele suure osa pensionärid.

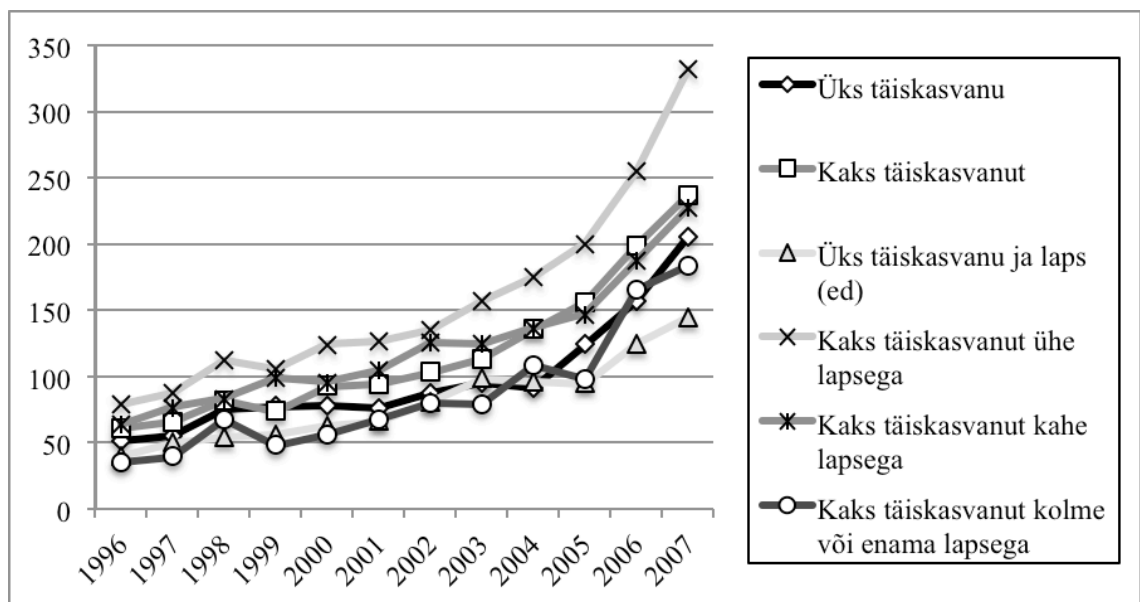
Tabel 7. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tüübi järgi Eestis 2007. a, eur

Sisse- tulekuallikas \ Leibkonna tüüp	Üks täis- kasvanu	Kaks täis- kasvanut	Üks täis- kasvanu ja laps(ed)	Kaks täis- kasvanut 1 lapsega	Kaks täis- kasvanut 2 lapsega	Kaks täis- kasvanut 3+ lapsega
Netosissetulek kokku	383,28	395,84	216,03	396,72	311,32	257,58
Sissetulek palgatööst	205,64	237,31	145,07	331,81	226,92	183,97
Tulu individuaalsest teisest tegevusest	19,41	11,93	2,96	14,35	16,00	0,52
Siirded	144,37	128,94	52,38	30,53	37,55	51,43
Pension	131,40	118,17	-	-	-	-
Lapsetoetus	-	-	15,81	9,40	14,09	23,47
Muu sissetulek	13,86	17,67	15,62	20,02	30,84	21,66

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Tabelist 7 võib näha muutust siirete üldises arvestuses. Kui eelnevalt võeti arvesse nii pensionide kui lapsetoetuste mõju kõigile leibkonnatüüpidele, siis aastal 2007 arvestatakse pensione vaid lasteta leibkondadele ning lapsetoetusi vaid lastega leibkondadele. Sellest tulenevalt on tõusnud muu sissetuleku osakaal leibkondade netosissetulekutes. Muudest sissetulekutest on suurimad kahe lapsega paaride sissetulekud, mis moodustasid 10% nende netosissetulekute kogusummast.

Joonised 4–7 annavad täpsema ülevaate leibkonnatüüpide sissetulekute suuruse muutustest erinevate sissetulekuallikate lõikes aastatel 1996–2007. Kui siirete (vt joonis 6) ja palgatöö (vt joonis 4) tulu puhul on näha kõikide leibkonnatüüpide sissetulekute kasvavat trendi ajas, siis individuaalse töise tegevuse (vt joonis 5) ja muu tulu (vt joonis 7) puhul on leibkonnatüüpide sissetulekute muutused ajas erinevad.

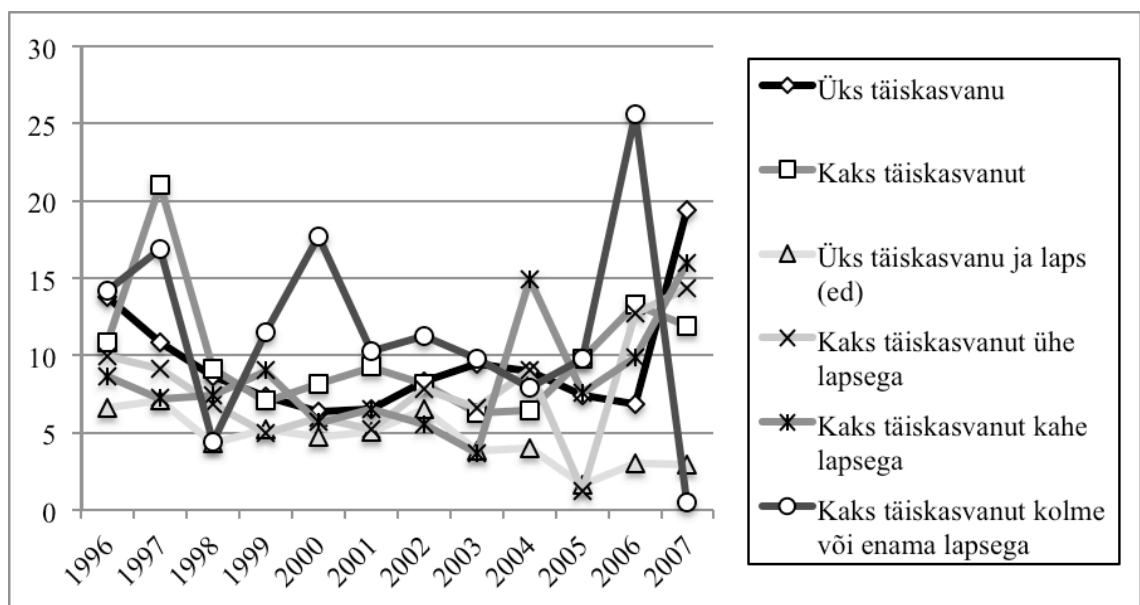

Joonis 4. Sissetulek palgatööst leibkonnaliikme kohta kuus leibkonna tüübi järgi, eur
Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Sissetulekud palgatööst kasvasid kõigi leibkonnatüüpide puhul enim majandusbuumi aastatel 2005–2007. Eelnevatel aastatel (1996–2004) on sissetulekute kasv olnud ühtlasem. Suurim sissetulek palgatööst leibkonnaliikme kohta kuus (vt joonis 4) on aastate 1996–2007 lõikes olnud kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkondades. Madalaimad sissetulekud on selle tuluallika puhul olnud põhiliselt kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkondades. Aastad 2006–2007 on näidanud kahe täiskasvanuga paljulapseliste leibkondade netosissetulekute hüppelist kasvu palgatööst

(98 eurost 184 euron), üksikvanemaga leibkondade sissetulekute kasv selle tuluallika puhul on jäänud aga kesisemaks (95 eurost 145 euron).

Joonis 5 illustreerib leibkonnaliikmete tulu individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest) aastatel 1996–2007. Nagu eelpool juba mainitud, on selle tuluallika sissetulekute muutused ajas võrreldes näiteks tuluga palgatööst mõnevõrra hüppelisemad. Pole võimalik välja tuua kindlat leibkonnatüüpi, mille sissetulekud individuaalsest teisest tegevusest oleksid vaadeldud perioodi jooksul järjest kasvanud või – vastupidiselt – kahanenud.

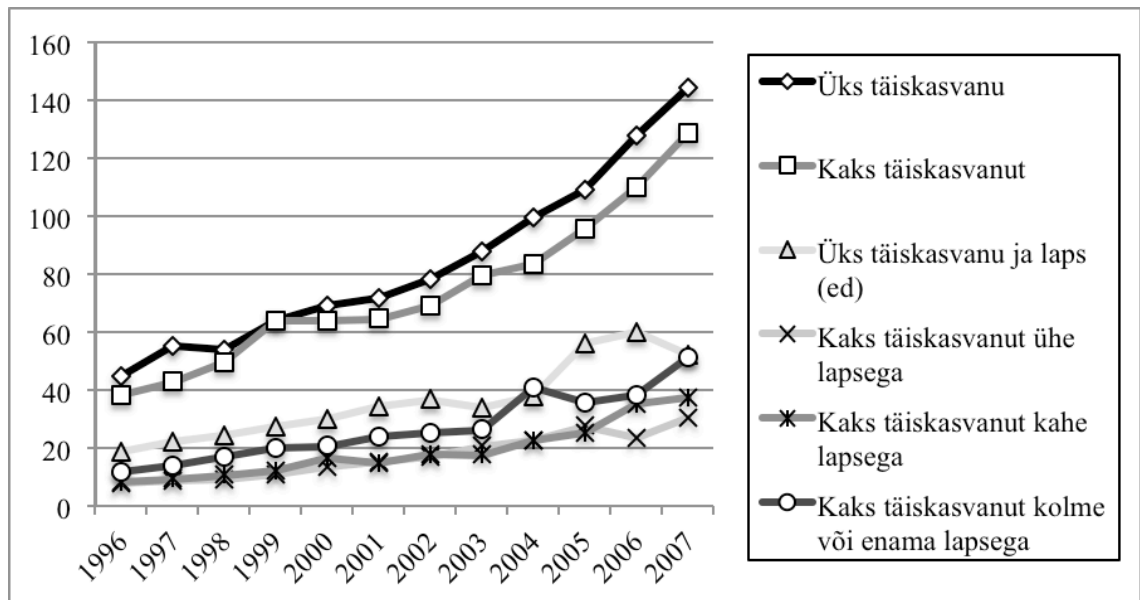
Joonis 5. Leibkonnaliikme tulu individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest) kuus leibkonna tüübi järgi, eur

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Leibkonnaliikmete keskmine individuaalsest teisest tegevusest saadud tulu kuus oli perioodil 1996–2007 suhteliselt kesine, jäädes vahemikku 0–26 eurot. Suurimat tulu vaadeldud perioodi lõikes teenisid kahe täiskasvanuga (sh nii lasteta kui ka lastega) leibkonnad, püsivalt madalaid sissetulekuid ettevõtlusest said aga üksikvanemaga leibkonnad. Ainsaks erandiks oli aasta 2007, mil enim tulu individuaalsest teisest tegevusest teenisid üksi elava täiskasvanuga leibkonnad, vähim tulu aga kahe täiskasvanuga paljulapselised leibkonnad.

Järgneval joonisel (vt joonis 6) on toodud leibkonnaliikmete keskmine tulu siiretest kuus aastatel 1996–2007. Joonisel 6 tulevad selgelt esile kahe suurima siiretegrupi –

pensionide ja lastetoetuste – trendide erinevused. Lasteta leibkondades on sissetulekud siiretest märgatavalt kõrgemad kui lastega leibkondades. Järelikult jäävad lastega leibkondades põhiliselt lastetoetustest saadavad sissetulekud siiretest alla lasteta leibkondade vastavate sissetulekute, kus suurima tulu siiretest moodustasid pensionid.

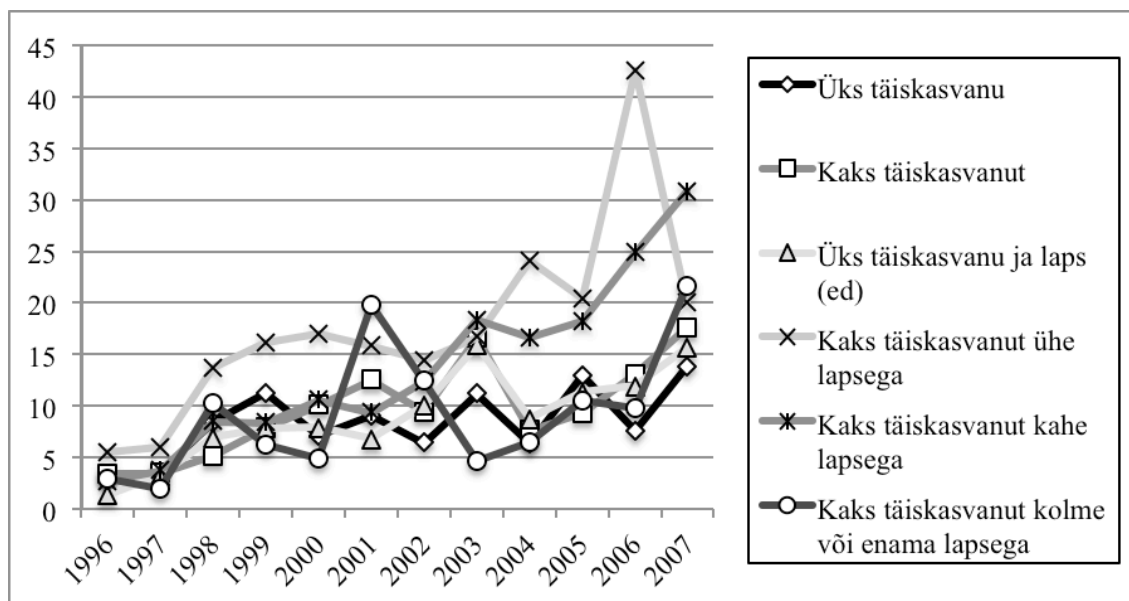

Joonis 6. Sissetulek siiretest leibkonnaliikme kohta kuus leibkonna tüübi järgi, eur
Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Siiretest saadud tulu oli perioodil 1996–2007 kõrgeim üksi elava täiskasvanuga leibkondades, kahe täiskasvanuga leibkondades oli see pisut madalam. Tabelist 2 ja 3 on näha, et üksi elava täiskasvanuga leibkondadest moodustasid suure osa pensioniealised, kahe täiskasvanuga leibkondades jäi pensionit saavate isikute arv aga tagasihoidlikumaks. Lastega leibkondade lõikes teenisid siiretest suurimat tulu üksikvanemaga leibkonnad. Välja tuleb arvata aastad 2004 ja 2007, kus siiretest saadav tulu oli nendes leibkondades ligikaudu võrdne kahe täiskasvanuga paljulapseliste leibkonnatüüpide tuluga siiretest (vastavalt 38–41 eurot 2004. a. ja 52 eurot 2007. a.).

Muust sissetulekust (omanditulust, mitterahalisest sissetulekust jm) saadavast tulust aastatel 1996–2007 annab ülevaate joonis 7. Sarnaselt individuaalsest teisest tegevusest saadava tulu kõveratega sellel perioodil on leibkonnatüüpide tulu muust sissetulekust olnud aastate lõikes hüplik. Siiski on muu sissetuleku puhul perioodil 1996–2007 üldiselt näha kasvavat trendi. Suurimate kõikumistega olid sellel perioodil kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkondade ning kahe täiskasvanu ja kolme või enama

lapsega leibkondade tulu muust sissetulekust.

Joonis 7. Muu sissetulek (sisaldab omanditulu, mitterahalist sissetulekut ja muud tulu) leibkonnaliikme kohta kuus leibkonna tüübi järgi, eur
Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Suurimat tulu muust sissetulekust teenisid perioodil 1996–2007 kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkonnad. Erandina said suurimat tulu 2001. aastal kahe täiskasvanu ning kolme või enama lapsega leibkonnad, kelle vastavad sissetulekud ülejäänud perioodi lõikes jäid pigem madalamate sekka. Samuti oli muu sissetuleku tulu suurim kahe täiskasvanu ning kahe lapsega leibkondades aastatel 2003 ja 2007. Madalaimat tulu muust sissetulekust teenisid see-eest üksi elavate täiskasvanutega leibkonnad.

Aastaid 1996–2007 iseloomustas sissetulekute kasv kõigis leibkonnatüüpides. Enim kasvasid sel perioodil sissetulekud palgatööst ning tulu siiretest. Suurima osa sissetulekutest said siirete puhul lapsetoetustest kahe täiskasvanu ning kolme ja enama lapsega leibkonnad, samuti ühe täiskasvanu ja lastega leibkonnad. Mida enam lapsi leibkonda kuulus, seda kõrgem oli ka lastetoetuste osakaal leibkonna netosissetulekutes. Eakatest koosnevate (sh enim üksi elavate täiskasvanute) leibkondade sissetulekud moodustusid põhiliselt pensionidest. Teiste leibkonnatüüpide sissetulekud koosnesid aga peamiselt palgatööst teenitavast tulust.

2.4. Leibkondade jaotumine erinevatesse tuludetsiilidesse

Käesolevas peatükis, nagu ka eelmises, käsitletakse kolme aasta, s.o aastate 2000, 2004 ja 2007 läbiviidud leibkonnauuringute andmeid. Eelmistes peatükkides oli põhirõhk leibkonnastruktuuridel ja nende seostel sissetulekutega. Käesolevas peatükis uuritakse täpsemalt sissetulekuallikaid sõltuvalt sissetuleku suuruselt, mida on kirjeldatud tuludetsiilide lõikes. See annab võimaluse selgitada leibkondade erinevate tuludetsiilide seoseid leibkonnastruktuuridega. Tuludetsiilide muutuste võrdlemisel peetakse silmas vastavate aastate elatusmiinimumi taset, mille põhjal tehakse järeldusi erinevatesse tuludetsiilidesse kuuluvate leibkondade toimetuleku kohta. Välja on toodud ka leibkondade peamised tuluallikad ning nende vastavad näitajad erinevates tuludetsiilides.

Aastal 2000 oli netosissetulekuks kõrgeimas detšiilis (X) 428,47 eurot ja madalaimas tuludetsiilis (I) 32,25 eurot (vt tabel 8), erinedes seega üksteisest 396,22 euro võrra ehk 13,3 korda. Kümnenkasse detšiili kuuluvate inimeste netosissetulek moodustas kõigist netosissetulekutest 29%, mis on pisut enam kui esimese viie tuludetsiili netosissetulekud kokku (26%).

Tabel 8. Leibkonna sissetulek leibkonnaliikme kohta kuukeskmisena Eestis 2000. a, eur

Tuludetsiilid Tuluallikad	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Netosissetulek	32,25	65,82	84,37	96,04	105,90	119,78	142,47	175,16	226,82	428,47
Sissetulek palgatööst	13,93	31,71	40,85	36,90	43,62	64,14	92,68	127,02	173,56	310,71
Tulu ettevõtlusest	-3,89	4,24	5,21	4,68	6,12	7,39	9,37	9,29	13,56	21,01
Siirded	21,19	27,95	35,71	51,51	54,35	44,04	34,16	31,16	27,93	40,60
Pension	9,36	16,96	27,13	44,90	48,61	35,88	24,30	20,87	17,82	17,32
Lapse-toetus	7,15	6,56	5,10	3,44	3,02	4,29	4,09	4,24	4,02	3,18
Muu sissetulek	1,03	1,90	2,60	2,95	1,82	4,22	6,26	7,68	11,77	56,15

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tuludetsiili järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Võttes aluseks 2000. aasta elatusmiinimumi, milleks oli 78,55 eurot, võib tabeli 8 andmete alusel väita, et esimese kahe tuludetsiili netosissetulekud jäävad selgelt alla sellele. Põhjus võib olla ka nende sissetulekuallikate orienteeritus siiretele. On näha, et esimesse detsiili kuuluvad inimesed saavad peamise sissetuleku just siiretest, olgu siis tegemist pensioni või lapsetoetusega. Autor julgeb väita, et sellesse detsiili kuuluvad seega suures osas pensionärid ning lapsepuhkusel olevad vanemad. Samuti võib oletada, et alumistesse detsiilidesse paigutuvad veel paljulapselised ning üksikvanemaga pered, sest lapsetoetuse tuluosa neis on märksa kõrgem kui ülejäänud detsiilide korral.

Märkimist väärib ka fakt, et esimese detsiili tulu ettevõtlusest oli 2000. aastal negatiivne, st. sinna kuulujad teenisid ettevõtlusega tegeledes kahju. Ülejäänud detsiilides jäi ettevõtlustulu suurus positiivseks, st. teeniti kasumit. Üldiselt pidas aastal 2000 paika põhimõte, et mida kõrgem oli tuludetsiil, seda suurem oli ettevõtlustulu. Erandiks oli vaid neljas detsiil. Selles tuludetsiilis moodustasid suurema osa netosissetulekust taas siirded – 53,6% netosissetulekust. Neljanda tuludetsiili siirete suur osakaal on sarnane esimese detsiili siirete suure osatähtsusega (65,7%), kuid erinevalt esimesest tuludetsiilist tuleneb neljandas suurem osa siiretest pensionide näol (46,8% netosissetulekutest), samal ajal kui esimeses detsiilis moodustasid siiretest pensionid 29% ja lapsetoetused 22%.

2004. aastal oli esimeses tuludetsiilis paiknevate leibkondade keskmine netosissetulek liikme kohta kuus 51,42 eurot (vt tabel 9). Madalaimasse tuludetsiili kuuluvad leibkonnad pidid seega 2004. aastal toime tulema ligikaudu poolega kuu arvestuslikust elatusmiinimumist, milleks oli 117 eurot. Esimesse viide detsiili kuuluvad leibkonnad teenisid 2004. aastal kõikide leibkondade netosissetulekutest 28%. Kümnenkasse tuludetsiili kuuluvad leibkonnad teenisid ligikaudu sama suure osa tuludest (27%).

Esimese ja kümnennda tuludetsiili sissetulekute vahe oli tabel 9 põhjal aastal 2004 ligi kümnekordne. Suurim vahe sissetulekutes tulenes palgatööst saadavast tulust, kus kümnennda tuludetsiili sissetulekud olid 18,7 korda suuremad esimesse tuludetsiili kuuluvate leibkondade vastavast tulust. Esimesse detsiili kuuluvad leibkonnad said aga märkimisväärselt enam tulu lapsetoetusest võrreldes kümnennda tuludetsiiliga (vastavalt 8,70 eurot ning 4,61 eurot liikme kohta). Autori arvates näitab see, et esimesse tuludetsiili kuulub teiste tuludetsiilidega võrreldes kõige enam lastega leibkonnatüüpe.

Tabel 9. Leibkonna sissetulek leibkonnaliikme kohta kuukeskmisena Eestis 2004. a, eur

Tuludetsiilid Tuluallikad	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Netosissetulek	51,42	97,79	124,34	138,54	152,74	169,28	194,51	238,99	309,75	521,41
Sissetulek palgatööst	21,12	52,11	62,95	59,57	71,34	90,65	127,24	170,68	239,45	395,22
Tulu ettevõtlusest	0,91	5,99	3,46	5,97	4,26	10,12	6,79	10,37	15,89	28,39
Siirded	27,38	37,64	55,28	71,17	75,33	64,10	53,21	48,33	42,87	50,31
Pension	13,42	22,94	44,80	61,00	66,35	54,48	41,57	33,37	29,71	20,85
Lapse-toetus	8,70	7,99	5,80	3,93	4,12	4,38	5,04	5,32	3,96	4,61
Muu sissetulek	2,02	2,05	2,65	1,83	1,82	4,40	7,27	9,61	11,54	47,49

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tuludetsiili järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Tabelis 10 on toodud 2007. aasta näitajad Eesti leibkondade sissetulekutest vastavates detšiilides. Äärmiste tuludetsiilide erinevus oli võrreldes eelmistega väiksem: kümnnenda ja esimese detšiili vahe oli aastal 2007 ligikaudu 9,2 kordne. Ka kümnnenda detšiili netosissetulekute osakaal (26,5%) jäi sel aastal alla esimesele viiele tuludetsiilile (28%). Alla elatusmiinimumi (149,6 eurot) jäid 2007. aastal vaid esimese tuludetsiili leibkonnad. Eelnevatel aastatel (2000 ja 2004) jäid elatusmiinimumist allapoole esimese kahe tuludetsiili leibkonnad.

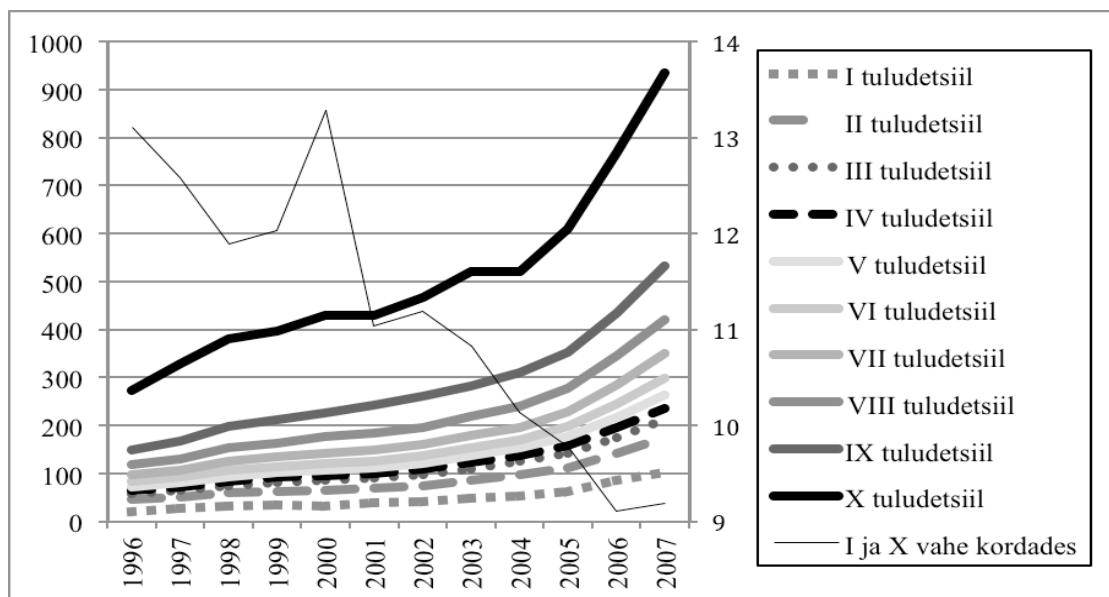
2007. aastal oli siirete osakaal leibkondade netosissetulekutest esimeses detšiilis 51%, millest 32% moodustas tulu pensionidest. Pensionid moodustasid 32% sissetulekutest ka teises tuludetsiilis. Sarnaselt eelnevalt vaadeldud aastatele (vt tabel 8 ja tabel 9) moodustasid aastal 2007 kõrge osakaalu neljanda tuludetsiili sissetulekutest siirded (52%), millest suurem osa (47% netosissetulekutest) koosnes pensionitulust. Ülejäänud detšiilides jäi siirete osakaal leibkondade netotulust tagasihoidlikumaks. Kümnnenda tuludetsiili sissetulekutest moodustasid siirded 8%, mis oli veidi väiksem kui muude sissetulekute osakaal (9%). Seega võib teha järelduse, et esimestesse tuludetsiilidesse kuuluvad peamiselt siiretest tulu saavad leibkonnad, sh eakate ning lastega perede leibkonnad. Kõrgematesse tuludetsiilidesse kuuluvad aga tööeliste täiskasvanute leibkonnad, kelle peamine sissetulek moodustub palgatööst saadavast tulust.

Tabel 10. Leibkonna sissetulek leibkonnaliikme kohta kuukeskmisena Eestis 2007, eur

Tuludetsiilid Tulu- allikad	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Neto- sissetulek	101,69	175,70	211,64	235,87	263,41	298,49	349,81	419,58	532,65	934,38
Sissetulek palgatööst	47,74	82,22	98,41	100,82	134,88	196,14	266,64	331,22	422,96	702,32
Tulu ette- võtlusest	0,24	9,45	7,38	6,24	13,13	10,23	9,80	8,18	21,74	72,25
Siirded	51,90	78,33	102,87	122,30	110,83	82,29	57,69	56,47	62,22	76,29
Pension	33,00	56,43	87,98	111,11	94,48	64,86	43,40	37,48	39,98	37,85
Lapse- toetus	8,92	8,08	5,02	4,74	4,95	5,96	6,17	4,52	4,59	4,46
Muu sissetulek	1,82	5,69	2,98	6,51	4,57	9,84	15,68	23,71	25,73	83,52

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tuludetsiili järgi. Eesti Statistikaameti andmed (autori koostatud).

Joonis 4 kujutab tuludetsiilide netosissetulekute muutusi aastatel 1996–2007. Selgelt eristub kõikidest tuludetsiilidest kümnes detšiil, mille tõus on olnud 2005. aastast järsem kui teistes detšiilides. Esimesse tuludetsiili kuuluvate leibkondade netosissetulekute kasv on olnud ühtlasem ning eristumine teistest detšiilidest väiksem. Selleks, et võrrelda omavahel äärmiste tuludetsiilide leibkondade toimetulekute erinevust, on joonisele 4 lisatud ka esimese ja kümnenda tuludetsiili sissetulekute erinevus kordades.

Joonis 4. Leibkonna sissetulek Eestis, eur (leibkonna liikme kohta kuukeskmisena)

Allikas: Leibkonnaliikme netosissetulek. Statistikaameti andmed (autori koostatud).

1996. aastal oli kümnenda ja esimese tuludetsiili suhe 13-kordne (vt joonis 4). Pärast aastat 2000 hakkas äärmiste tuludetsiilide erinevus aeglaselt vähenema. Veel 2000. aastal ületas kõrgeimas tuludetsiilis sissetulek madalamat 13,3 korda. 2004. aastal oli nende erinevus 10-kordne. 2007. aastaks oli see vahe aga juba 9,2-kordne. Statistikaameti viimase uuringu järgi saavutati ühiskonna suurim homogeensus aastal 2010, mil vastav näitaja oli 8-kordne.

Alapeatükis senini käsitletu andis Statistikaameti leibkonnauuringute makroandmete põhjal ülevaate leibkondade tuludetsiilide sissetulekute kohta aastani 2007. Järgnevalt käsitletakse käesolevas töös Eesti Sotsiaaluuringu 2011. aasta mikroandmeid, uurides, kuidas erineva struktuuriga leibkonnad jaotuvad tuludetsiilidesse ning milline on nende struktuuride tõenäosus kuuluda minimaalse sissetulekuga gruppi. 2011. aasta Eesti Sotsiaaluuringu andmebaasist valitud 9022 leibkonda on kategoriseeritud Eesti Statistikaameti eeskujul kuude leibkonnatüüpi (vt tabel 11, veerud 1–6). Selleks, et anda täpsem ülevaade multinominaalses logistilises regressioonianalüüsis (vt parameetreid tabelis 12 ja 13) kasutatud algandmetest, on kõigepealt tabelis 11 leibkonnad sissetulekute põhjal protsentuaalselt jaotatud kümne tuludetsiili vahel.

Tabel 11. Erinevate leibkonnastruktuuride jaotus tuludetsiilidesse 2011. a, %

Leibkonna tüüp Tulu- detsiil	Üks täis- kasvanu (1)	Kaks täis- kasvanut (2)	Üks täis- kasvanu ja laps(ed) (3)	Kaks täis- kasvanut 1 lapsega (4)	Kaks täis- kasvanut 2 lapsega (5)	Kaks täis- kasvanut 3+ lapsega (6)
I	7,5	6,3	37,7	11,3	13,7	34,0
II	5,1	8,8	16,5	13,5	13,9	24,4
III	10,3	11,0	13,1	11,5	12,8	11,1
IV	15,6	11,9	5,2	7,8	8,4	4,4
V	16,4	13,2	3,7	3,0	6,1	5,9
VI	12,7	10,7	5,7	7,3	11,0	6,4
VII	7,9	9,0	5,7	13,4	9,9	3,4
VIII	8,2	11,6	7,1	13,8	11,2	5,5
IX	7,8	9,1	4,3	9,2	7,7	4,5
X	8,4	8,6	0,9	9,2	5,3	0,5

Allikas: Eesti 2011. a Sotsiaaluuringu mikroandmed, (autori koostatud).

Üksi elava täiskasvanuga leibkondadest (veerg 1) kuulub tabeli 11 põhjal kõige enam IV ja V tuludetsiili (32%), esimesse kahte tuludetsiili kuulub ligikaudu 13% selle leibkonnatüübi esindajatest ning kümnendasse tuludetsiili 8,4%. Kahe täiskasvanuga

leibkonnad (veerg 2) on sissetulekute põhjal tuludetsiilide vahel jaotunud hajusalt (sh sarnaselt normaaljaotuskõverale), mistõttu ei saa väita, et sellesse leibkonnatüüpi kuulujad paigutuksid ülekaalukalt ühesse või teise detsiili. Kahe täiskasvanu ja ühe lapsega (veerg 4) ning kahe täiskasvanu ja kahe lapsega (veerg 5) leibkonnad on samuti jagunenud detsiilidesse ühtlaselt. Üksiku täiskasvanu ja lastega leibkonnatüübi (veerg 3) esindajatest on suurem osa – ligikaudu 38% – esimeses tuludetsiilis. Teise detsiili kuulub sellest leibkonnagrupid ligikaudu 17% ning kolmandasse 13%. Ka kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkondadest (veerg 6) kuulub enamus esimestesse tuludetsiilidesse: ligikaudu 70% kõigist selle esindajatest paiknevad esimeses kolmes tuludetsiilis.

Tabel 12 annab parameetri B (väljendatud velemiga 1) hinnangud kuue leibkonnatüübi (tabeli 12 veerud 1–6) riski kohta kuuluda esimesse tuludetsiili, võrreldes II–X tuludetsiili kuulumisega. Kasutatud multinominaalne logistiline regressioonimudel võimaldab selgitada välja suurima tõenäosusega esimesse tuludetsiili kuuluvad leibkonnatüübid.

Regressioonikordaja B avaldub (Niglas 2013):

$$(1) \quad \ln \frac{p}{1-p} = b_0 + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_m X_m,$$

kus p – valitud gruppi (esimesse tuludetsiili) kuulumise tõenäosus,

b_0 – vabaliige,

b_i – regressioonikordaja,

X_i – sõltumatu muutuja (erinevate leibkonnatüüpide netosissetulekud).

Järgnevas tabelis (vt tabel 12) esitatud andmete kohaselt kõikides leibkonnastruktuurides (v.a ühe täiskasvanu ja lastega ning kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkonnad) jääb risk kuuluda madalaima sissetulekuga tuludetsiili (I detsiili) suuremaks kui vastavatesse taustadetsiilidesse (II–X tuludetsiili). Ühe täiskasvanu ja lastega ning kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkondade puhul viitab saadud regressioonikordaja (0,000) võrdsele tõenäosusele kuuluda ükskõik millisesse tuludetsiili.

Tabel 12. Erinevate leibkonnastruktuuride parameetri B hinnangud 2011. a

Leibkonna tüüp Tuludetsiil	Üks täiskasvanu (1)	Kaks täiskasvanut (2)	Üks täiskasvanu ja laps(ed) (3)	Kaks täiskasvanut 1 lapsega (4)	Kaks täiskasvanut 2 lapsega (5)	Kaks täiskasvanut 3+ lapsega (6)
II	0,222	0,053	0,000	0,011	0,007	0,000
III	0,284	0,105	0,000	0,033	0,040	0,000
IV	0,412	0,175	0,000	0,044	0,059	0,000
V	0,511	0,288	0,000	0,053	0,070	0,000
VI	0,704	0,387	0,000	0,058	0,080	0,000
VII	0,742	0,408	0,000	0,147	0,088	0,000
VIII	0,772	0,483	0,000	0,204	0,100	0,000
IX	0,824	0,504	0,000	0,218	0,105	0,000
X	0,836	0,513	0,000	0,226	0,111	0,001

Allikas: Eesti 2011. a Sotsiaaluuringu mikroandmed, (autori koostatud).

Vastavate riskikordajate arvnäitajate suuruste kasv erinevates leibkonnastruktuurides (veerus 1 0,222–0,836, veerus 2 0,053–0,513, veerus 4 0,011–0,226 ja veerus 5 0,007–0,111) viitab esimesse tuludetsiili kuulumise tõenäosuse suurenemisele tuludetsiili kasvades. Kolmandas ja kuuendas veerus esitatud leibkondade riskisuhte näitajad jäävad vahemikku 0,000–0,001, mis kinnitab võrdset tõenäosust kuuluda ükskõik millisesse tuludetsiili või seose puudumist. Kuna tabeli 12 näitajad iseloomustavad riskisuhte jagatist, siis on sobiv vaadelda tõenäosuste jagunemist protsendina. Riskisuhte näitaja $\text{Exp}(B)$ (väljendatud valemiga 2) iseloomustab regressioonikordaja B eksponentfunktsioonina täpset protsenti – ehk kui suur on tõenäosus kuuluda esimesse detšiili rohkem kui vastavasse taustadetsiili (vt tabel 13).

Riskisuhte näitaja $\text{Exp}(B)$ avaldub (Niglas 2013):

$$(2) \quad \text{Exp}(B) = \frac{N_{\text{riskirühm}}}{N_{\text{taustakat.}}} (s\ddot{o}lt.muut.) : \frac{N_{\text{riskirühm}}}{N_{\text{taustakat.}}} \left(\frac{s\ddot{o}lt.muut. + I}{taustagrupp} \right)$$

kus $\frac{N_{\text{riskirühm}}}{N_{\text{taustakat.}}} (s\ddot{o}lt.muut.)$ – võimaluse väärtus kuuluda riskirühma (I tuludetsiili),

$\frac{N_{\text{riskirühm}}}{N_{\text{taustakat.}}} \left(\frac{s\ddot{o}lt.muut. + I}{taustagrupp} \right)$ – võimalus riskirühma (I tuludetsiili) mitte kuuluda, kui

sõltumatu muutuja muutub ühe ühiku võrra (vastavalt II–X tuludetsiil).

Tabelis 13 esitatud andmed näitavad sarnast tendentsi: mitu korda on esimesse tuludetsiili kuulumise tõenäosus suurem kui ülejäänud tuludetsiilidesse. Kõikides leibkonnastruktuurides (v.a ühe täiskasvanu ja lastega ning kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkonnad) jääb risk kuuluda madalaima sissetulekuga tuludetsiili (I detsiili) suuremaks kui vastavatesse taustadetsiilidesse (II–X tuludetsiili). Ühe täiskasvanu ja lastega ning kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkondade puhul viitab saadud risksuhte näitaja (1,000) võrdsele tõenäosusele kuuluda ükskõik millisesse tuludetsiili.

Tabel 13. Erinevate leibkonnastruktuuride parameetri Exp(B) hinnangud 2011. a

Leibkonna Tulu- detsiil \ tüüp	Üks täis- kasvanu	Kaks täis- kasvanut	Üks täis- kasvanu ja laps(ed)	Kaks täis- kasvanut 1 lapsega	Kaks täis- kasvanut 2 lapsega	Kaks täis- kasvanut 3+ lapsega
II	1,248	1,054	1,000	1,011	1,007	1,000
III	1,329	1,110	1,000	1,033	1,041	1,000
IV	1,510	1,191	1,000	1,045	1,060	1,000
V	1,668	1,334	1,000	1,054	1,072	1,000
VI	2,022	1,473	1,000	1,060	1,083	1,000
VII	2,099	1,505	1,000	1,159	1,092	1,000
VIII	2,163	1,622	1,000	1,227	1,105	1,000
IX	2,280	1,656	1,000	1,244	1,110	1,000
X	2,306	1,670	1,000	1,253	1,118	1,001

Allikas: Eesti 2011. a Sotsiaaluuringu mikroandmed, (autori koostatud).

Üksi elava täiskasvanuga leibkonna tõenäosus kuuluda esimesse detsiili rohkem kui kümnendasse 2,3 korda suurem. Kahe täiskasvanuga leibkondadel on risk sattuda esimesse detsiili 67% suurem kui kümnendasse tuludetsiili. Kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkondades on tõenäosus sattuda esimesse tuludetsiili 25% suurem kui kümnendasse. Kahe täiskasvanu ja kahe lapsega leibkondades on see tõenäosus aga poole väiksem, 12%. Ühe täiskasvanu ja lastega ning kahe täiskasvanu ja kolme ning enama lapsega leibkondade puhul on võrdne tõenäosus sattuda erinevatesse tuludetsiilidesse või vastav seos puudub. Valimimaht kõikide leibkonnatüüpide gruppide lõikes on piisav usaldusväärse statistilise analüüsi läbiviimiseks (iga grupp sisaldab 648–3102 leibkonda). Erinevatesse tuludetsiilidesse kuulumise tõenäosus sõltub seega ka leibkonnaliikmete arvust, mis nende gruppide lõikes pole täpselt määratletud.

Uuringu tulemused näitavad, et keskmiselt jäävad leibkonnad Eestis ülespoole toimetulekupiiri. Alla elatusmiinimumi jäid aastatel 2000 ja 2004 esimesse ja teise tuludetsiili kuuluvad leibkonnad. Aastal 2007 olid elatusmiinimumist allpool vaid esimese tuludetsiili leibkonnad. Perioodil 1996–2007 vähenes vahe kümnenda ja esimese detsiili leibkondade sissetulekutes. Lasteta leibkondade sissetulek jaotub sagedamini keskmistesse tuludetsiilidesse, mis viitab nende paremale toimetulekule võrreldes lastega leibkondadega, kelle sissetulekud jaotuvad sagedamini madalamatesse tuludetsiilidesse (eriti esimesse). Üksi elava täiskasvanuga leibkondade tõenäosus sattuda esimesse tuludetsiili on suurem kui kahe täiskasvanuga leibkondades (nii lastega kui ilma). Seega toimetulekuraskustesse sattumise oht on üksi elavate täiskasvanuga leibkondades, kus sissetuleku kaotamisel, näiteks töö kaotamise või ettevõtluse kahjumisse sattumise korral puudub leibkonnas tugi, mis on tõenäoliselt olemas mitme täiskasvanuga leibkondades.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös keskendus autor leibkondade sissetulekute ja toimetuleku käsitluste uurimisel teema lahtimõtestamisele teoreetilises osas ning täpsemale analüüsimisele töö empiirilises osas. Töö teoreetilises osas uuris autor esmalt leibkondade mõistet ning nende erinevaid struktuure, samuti püüti töös leida võimalikke erinevusi erinevate struktuuridega leibkondade ning nende sissetulekute vahel. Töös vaadeldi lähemalt ka erinevate leibkonnastruktuuride ja nende toimetuleku vahelist seost.

Võrreldes lastega leibkonnatüüpidega, on lasteta leibkondade osakaal kõikide leibkondade hulgas märgatavalt suurem. See võib tuleneda nii abielude arvu vähenemisest, lahutuste arvu suurenemisest kui ka üldisest elanikkonna vananemise tendentsist Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas. Elanikkonna vananemine on kaasa toonud üksikvanematega leibkondade liitumise vanavanematega ehk “laiendatud perekondade” moodustumise. Üksikvanemaga leibkonnad on eriti levinud Põhjamaades, kus pööratakse suurt tähelepanu eelkõige naiste tööhõivele, parandades sellega nende toimetulekut, sest naistel on suurem tõenäosus kuuluda üksikvanemaga leibkonda võrreldes meestega. Samuti on naiste palk võrreldes meestega madalam.

Töö empiirilises osas keskendus autor erinevate leibkonnastruktuuride ja sissetulekuallikate trendide väljatoomisele, samuti sissetulekute suuruse võrdlemisele erinevates tuludetsiilides ning erinevate leibkonnastruktuuride tõenäosuste leidmisele tuludetsiilidesse kuulumisel (netosissetulekute baasil). Töös võrdles autor omavahel erinevaid tuludetsiile ja leibkondade vastavaid netosissetulekuid ning seostas need erinevate leibkonnastruktuuridega. Sellest tulenevalt ning loogilise jätkuna jõudis autor erinevate leibkonnastruktuuride toimetuleku vaatlemiseni.

Suurima grupi lasteta leibkondadest moodustasid Eestis aastal 2012 eakad. Paljud neist kuulusid üksi elava täiskasvanuga leibkonnatüüpide hulka, mis seletab pensionide suurt

osakaalu nende leibkonnatüüpide netosissetulekutes. Analüüsi käigus tuli ilmsiks majandustsüklite mõju lastega leibkonnatüüpide osakaalu muutustele. Sissetulekute kasv oli aastatel 1996–2007 märgatav kõikides leibkonnastruktuurides. Kiireim kasv sissetulekutes jäi majandusbuumi aastatele 2005–2007. Enim kasvasid sel perioodil sissetulekud palgatööst ja tulu siiretest. Suurima osa sissetulekute moodustasid lapsetoetused üksikvanemaga ja kahe täiskasvanu ning kolme ja enama lapsega leibkondades. Lastetoetuste osakaal leibkondade netosissetulekutes oli kõrgem paljulapselistes leibkondades. Eakatest koosnevate leibkondade netosissetulekud moodustusid põhiliselt pensionidest. Ülejäänud leibkonnatüüpide suurimaks tuluallikaks oli sissetulek palgatööst.

Kuigi vahe kõrgeimasse ja madalaimasse tuludetsiili kuuluvate leibkonnatüüpide sissetulekute vahel on vähenenud, on siiski oluline tegeleda esimestesse tuludetsiilidesse kuuluvate leibkonnastruktuuride toimetuleku valdkonnaga. Nende sissetulekud jäävad tihti alla absoluutse vaesuse piiri, mistõttu esineb nendes tuludetsiilidesse kuuluvatel leibkonnatüüpidel toimetulekuga probleeme. Suurima tõenäosusega kuuluvad madalamatesse tuludetsiilidesse eelkõige lastega leibkonnad, sh üksikvanemaga ning paljulapselised leibkonnad. Nendel leibkondadel on ka risk sattuda toimetulekuraskustesse.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Eesti inimarengu aruanne 2010/2011. Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet, Tallinn: 2011, 228 lk.
[http://kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf] 02.02.2013
2. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Eesti maailmas, Tallinn: 2013, 200 lk.
[<http://kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>] 17.05.2013
3. Eesti leibkonna elujärg. Leibkonna eelarve. Eesti Statistikaameti Ajaveeb.
[<http://statistikaamet.wordpress.com/tag/leibkonna-eelarve/>] 18.11.2011
4. Eesti Vabariigi sotsiaalhoolekande seadus. Vastu võetud Riigikogus 8. veebruaril 1995. aastal. Riigi Teataja I osa, 1995, nr. 21, art. 323.
[<https://www.riigiteataja.ee/akt/13333240>] 28.02.2013
5. Elanike aasta ekvivalentnetosissetulek leibkonna tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmebaas. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=ST12&ti=ELANIKE+AASTA+EKVIVALENTNETOSISSETULEK+LEIBKONNA+T%DC%DCBI+J%C4RGI&path=../Databaase/Sotsiaalelu/09Sissetulek/&lang=2>] 03.04.2013
6. Families are changing. Doing better with families. – OECD Family Database, 2011, pp. 17–53. [<http://www.oecd.org/els/family/47701118.pdf>] 17.02.2013
7. Family size and household composition. – OECD Family Database, 2010, 7 p. [<http://www.oecd.org/dataoecd/62/22/41919509.pdf>] 13.01.2012
8. **Bonesmo Fredriksen, K.** Income inequality in the European Union. – OECD Economics Department Working Papers, No 952, OECD Publishing, 2012, 25 p.
9. **Harkness, S.** The contribution of women's employment and earnings to

household income inequality: a cross-country analysis. – Centre for Analysis of Social Policy and Department of Social and Policy Studies, University of Bath. Luxembourg: 2010, 47 p.

10. Household and families. Concepts and definitions. United Nations Stat. Division. [http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/fam/fammethods.htm] 28.02.2013
11. Household structure in the EU. – Eurostat. Methodologies and working papers, 2010, 58 p. [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-10-024/EN/KS-RA-10-024-EN.PDF] 17.02.2013
12. **Kreitzberg, M., Valtin, A., Heinlo, A.** Leibkonna elujärg 2004. – Statistikaameti kogumik. Tallinn: 2005, 188 lk.
13. **Niglas, K.** Kursus: Mitmemõõtmeline statistika. Seminar V: Seoste analüüs. [http://minitorn.tlu.ee/~katrin/cmsSimple/uploads/Mitmem/DVD_5_Logistiline_regressionioon.pdf] 02.05.2013
14. Leibkondade arv ja koosseis. Rahvaloendusest. Eesti Statistika andmebaasi koolinurk. [http://www.stat.ee/files/koolinurk/rahvaloendusest/rel2000/leibkonna_struktuur.php] 03.04.2013
15. Leibkondade üldandmed. Eesti Statistika andmebaas. [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/02Leibkondade_uldandmed/LER_011.htm] 04.04.2011
16. Leibkonnad tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmebaas. [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LEM01&ti=LEIBKONNAD+T%DC%DCBI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/02Leibkondade_uldandmed/&lang=2] 03.04.2013
17. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tuludetsiili järgi. Eesti Statistikaameti andmebaas. [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE053&ti=LEIBKONNALIIKME+NETOSISSETULEK+KUUS+LEIBKONNA+TULUDETSIILI+J%C4RGI+%281996%2D20

- 07%29&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/04Kuu_sissetulek/&lang=2] 03.04.2013
18. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonna tüübi järgi. Eesti Statistikaameti andmebaas. [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE05&ti=LEIBKONNALIIKME+NETOSISSETULEK+KUUS+LEIBKONNA+T%DC%DCBI+J%C4RGI+%281996%2D2007%29&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/04Kuu_sissetulek/&lang=2] 03.04.2012
 19. **Murphy, M.** Measuring and analysing household and families in contemporary developed societies. – Centre for advanced study. Oslo: 2008, 144 p. [http://www.cas.uio.no/Publications/Seminar/Complexity_Murphy.pdf] 28.02.2013
 20. Mõisted. Eesti Statistikaameti andmebaas. [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/02Kuu_kulutused/LE25.htm] 05.03.2013
 21. Nonfamily household. Business definition. YourDictionary home. [<http://business.yourdictionary.com/nonfamily-household>] 28.02.2013
 22. **Peichl, A., Pestel, N., Schneider, H.** Does size matter? The impact of changes in household structure on income distribution in Germany. – International Association for Research in Income and Wealth. Oxford: 2012, pp. 118–141.
 23. **Peil, N., Hinno, K.** Eesti sotsiaaluuring. – Metoodikakogumik. Tallinn: 2010, 167 lk.
 24. Poverty: Attempts at a definition. – Vote Europe Parliament. [<http://www.vote-europe.net/en/subjects/povertywealth/attempts-at-a-definition/>] 20.02.2012
 25. **Raiküla, K.** Lasterikaste perede toimetulek, seda toetav võrgustik ja abivajadus. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut, 2012, 82 lk. (magistritöö)
 26. Sissetulek. Sotsiaalelu. Eesti Statistikaamet. [<http://www.stat.ee/sissetulek>]

28.04.2013

27. Sotsiaalhoolekanne. Toimetulekutoetus. Sotsiaalministeerium.
[<http://www.sm.ee/sinule/perele/toimetulekutoetus.html>] 18.02.2013
28. Sotsiaalne tõrjutus ja vaesus. Sotsiaalelu. Eesti Statistikaamet.
[<http://www.stat.ee/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus>] 26.04.2013
29. Statistika sõnastik. Leibkondade arv ja koosseis. Eesti Statistika andmebaasi koolinurk. [<http://www.stat.ee/files/koolinurk/abiks/sonastik/>] 10.11.2011
30. **Tiit, E.-M.** Perede sissetulekute ja tarbimise struktuur 2003–2007. Lepingu aruanne. – Rahvastiku ministri büroo, 2008, 112 lk.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Perede_sissetulekute_ja_tarbimise_struktuur_2003-2007.pdf] 09.02.2013
31. **Toompark, T.** Statistika: kõrgemasse tuludetsiili kuulujad säästavad vähem. Kinnisvaraturg. [<http://www.adaur.ee/index.php/statistika-sissetulekud-ja-kulutused-tuludetsiilides/>] 12.11.2011
32. **Toomse, M., Bileva, A., Eomois, P.P., Leiten, E., Paats, M., Randoja, M.** Sissetulek ja elamistingimused. – Statistikaameti kogumik. Tallinn: 2005, 104 lk.
33. **Trumm, A.** Vaesus Eestis. – Statistikaameti kogumik. Tallinn: 2010, 201 lk.
34. Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring 2009. Sotsiaalministeerium. Sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/VE_U2009_FINAL2.pdf] 03.04.2013

Lisa 1. Leibkondade jagunemine ja liikmed

Ala- ja täisealiste lastega paar – leibkond, kuhu kuulub kaks täiskasvanut, vähemalt üks 0–17-aastane laps ja vähemalt üks täisealine laps.

Kahe lapsega paar – leibkond, kuhu kuulub kaks täiskasvanut ja kaks 0–17-aastast last.

Kolme või enama lapsega paar – vähemalt kolme lapsega abielu- või vabaabielupaar.

Laps – 0–17-aastane leibkonnaliige (uuringuaasta 1. jaanuari seisuga).

Lastega leibkond – leibkond, kus on vähemalt üks 0–17-aastane laps.

Lasteta leibkond – leibkond, kus ei ole ühtegi 0–17-aastast last.

Lasteta paar, vähemalt üks alla 65-aastane – kaheliikmeline leibkond, kus vähemalt üks liige on alla 65-aastane.

Lasteta üle 64-aastaste paar – kaheliikmeline leibkond, mille mõlemad liikmed on üle 64-aastased.

Pensionärileibkond – leibkond, kes ei tööta ega ole töötu ja kus on vähemalt üks mittetöötav vanaduspensionär.

Sõltuv laps — 0–17-aastane leibkonnaliige (uuringuaasta 1. jaanuari seisuga), samuti 18–24-aastane leibkonnaliige, kes elab vähemalt ühe vanemaga ning kelle peamine sotsiaalne seisund on mitteaktiivne.

Täiskasvanu – 16-aastane või vanem leibkonnaliige (uuringuaasta 1. jaanuari seisuga).

Täiskasvanu ja laps(ed) – vähemalt ühe täiskasvanu ja 0–17-aastase lapsega leibkond.

Töötava liikmega leibkond – leibkond, kus on vähemalt üks 16-aastane või vanem töötav liige.

Töötu leibkond – leibkond, kus keegi ei tööta ja kus on vähemalt üks 16-aastane või vanem töötu liige (st, et ta ei tööta, otsib tööd ja asuks kahe nädala jooksul tööle).

Ühe lapsega paar – ühe lapsega abielu- või vabaabielupaar.

Üksik alla 65-aastane – üheliikmeline leibkond, mille liige on alla 65-aastane.

Üksik 65-aastane ja vanem – üheliikmeline leibkond, mille liige on vähemalt 65-aastane. (Leibkondade üldandmed 2011)

Muu leibkond – kõik leibkonnatüübid, mis ei kuulu eelloetletud rühmadesse (näiteks kolme põlvkonna leibkond jne).

SUMMARY

INCOME AND SUBSISTENCE IN ESTONIAN VARIOUS HOUSEHOLD STRUCTURES

Heli-Liis Lilienberg

In our daily life, we need to cope with the income we get, but the incomes are not all the same size. The author became interested in the subject to get a more accurate overview on the household subsistence levels. The subject of disparities in households' net income has been one of the topical issues since the number of people with low subsistence level has reached to the high level of 68%, including that half of the wealthiest population group has difficulties to cover its needs (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 121). By the Human Development Report Estonia is ranked 32nd among 36 OECD countries in terms of the household income levels. In this paper the author seeks an answer to the question whether the households' net income in various income deciles outweigh the minimum subsistence level or was the additional aid needed? Household different sources of income, (such as income from labour, business, transfers or elsewhere,) in various income deciles are also viewed in this paper. Household structures are divided into various income deciles, explaining which of the household structures are more likely to belong below at-risk-of-poverty threshold or above it. This paper gives an overview of various household structures, their income and subsistence levels.

The aim of this paper is to find out the level of subsistence in various household structures based on their incomes.

Following research tasks are set to accomplish the aim from which the first three are for the theoretical and the last for the empirical part of the paper:

- to provide an overview of the concept of households and its various structures;

- to consider different income sources of various household structures;
- to investigate the link between the various household structures and their subsistence level;
- to analyse a variety of incomes in various household structures in Estonia;
- to characterize the incomes of various household structures in different income deciles in 1996–2007;
- to draw conclusions on the adequacy of incomes and subsistence levels in various household structures.

The theoretical perspective of this paper is to give an overview of household incomes and various structural contexts, as well as about the concept and background of household subsistence levels. There is also given a prescription of the income sources and subsistence figure of households. A more detailed overview is given in the empirical part of the paper on describing different sources of income in various household structures and income deciles. Statistical analysis views the variety of links between various household structures and net income trends. The analysis requires households' survey data from the database of the Estonian Office of Statistics as well as an overview of Estonian Social Survey studies. Household net income deciles and their differences between the minimum subsistence are compared. The author analyzes which structures are more likely to belong to the lowest decile.

Over time, there are less households with children, which is the consequence of decreasing number of marriages and increasing number of divorces. It also indicates to the population aging trends. Elderly people form the largest group of childless households. The largest share from child support was received in single parent households and households with two adults and three or more children. Income growth during 1996–2007 was noticeable in all household structures. The fastest growth in income, especially in salaries and transfers, was apparent during the economic boom period in 2005–2007.

In this paper was revealed that although inequality between households' income deciles has decreased over time, households located in poorer deciles, however, lie below at-risk-of-poverty line. Most likely belonging to the lower income deciles were households

with children, especially households with many children and also single parent households. Women were more likely to belong to the single parent households than men. Also, women's wages were typically lower than the wages of men.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Heli-Liis Lilienberg (sünnikuupäev: 12.12.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Erineva struktuuriga leibkondade sissetulekud ja toimetulek Eestis”, mille juhendaja on dotsent Eve Parts;
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2013